

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА
СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Кафедра психології особистості та соціальних практик

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Навчально-професійний проєкт
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія
освітньої програми 053.00.06 Сімейна психологія

**ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ГОТОВНОСТІ ДО ШЛЮБУ
В ДОШЛЮБНИЙ ПЕРІОД**

Виконала: студентка групи СІПм12414д
денної форми навчання

Комарова Міра Пилипівна

Науковий керівник:
Кутішенко В. П., доцент кафедри
психології особистості та соціальних практик, кандидат
психологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ГОТОВНОСТІ ДО ШЛЮБУ В ДОШЛЮБНИЙ ПЕРІОД

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	3
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ГОТОВНОСТІ ДО ШЛЮБУ В ДОШЛЮБНИЙ ПЕРІОД.....	9
1.1. Феномен готовності до шлюбу в психологічній літературі.....	9
1.2. Дошлюбний період в контексті готовності молоді до шлюбу.....	14
1.3. Проблема психологічних чинників готовності до шлюбу в дошлюбний період.....	21
Висновки до першого розділу.....	29
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО ШЛЮБУ В ДОШЛЮБНИЙ ПЕРІОД.....	31
2.1. Методи та організація емпіричного дослідження особливостей психологічної готовності молоді до шлюбу в дошлюбний період та чинники, що її зумовлюють.....	31
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.....	34
2.3. Програма формування психологічної готовності молоді до шлюбу в дошлюбний період та її ефективність.....	42
Висновки до другого розділу.....	49

ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТКИ.....	61

АНОТАЦІЯ

Психологічні чинники готовності до шлюбу в дошлюбний період

Актуальність дослідження. З приходом війни в Україну, люди перебувають у нестабільній політичній ситуації, яка спричиняє загострення і так наявних проблем. Українське суспільство переживає складний період трансформації, що відображається на всіх сферах життя. Інститут сім'ї та шлюбно-сімейні стосунки зазнають значних змін під впливом глобалізації, економічної нестабільності та культурних зрушень, що вимагає глибокого аналізу психологічних аспектів готовності до шлюбу. Частим явищем стало те, що мотиви до шлюбу мають характер короткочасного душевного пориву. Це зумовлює в свою чергу ріст кількості розлучень. У молоді формуються хибні, інфантильні уявлення про шлюб та взаємодію з майбутнім партнером. Незрілі погляди, нереалістичні, інколи інфантильні погляди і пояснюють неготовність до шлюбу. Готовність до шлюбу і його стабільність шлюбу залежить від рівня психологічної готовності партнерів, що охоплює їх емоційну зрілість, усвідомлення власних очікувань та цілей, вміння будувати довірливі стосунки, а також здатність знаходити компроміс.

У контексті сучасних викликів, таких як високий рівень розлучень, зміна традиційних гендерних ролей, зростання стресових факторів, дослідження

психологічних чинників готовності до шлюбу є надзвичайно важливим. Воно дозволяє розробити ефективні психолого-педагогічні підходи для підготовки молоді до шлюбу, спрямовані на розвиток емоційної зрілості, саморефлексії, та здатності до спільного вирішення життєвих викликів, що, у свою чергу, сприяє зміцненню сімейних стосунків і зниженню ризику розлучення.

Теоретичний аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що готовність до шлюбу – це стан, який складається з поглядів, особистих установок, цінностей орієнтованих на побудову позитивних подружніх стосунків (М. Гончарук, А. Кляпець, О. Ларіна, А. Денисенко). Формування готовності пов'язують зі зрілістю, свідомістю і обізнаністю індивіда. Основними об'єктивними чинниками є вплив суспільної думки, вплив батьків, приклад друзів, обширний вибір супутника у навчальному закладі. До суб'єктивних – сприятливий вік, мотиви, темперамент і характер, соціальна зрілість (Т. Левицька).

Проблема низького рівня готовності полягає в прийнятті помилкових рішень та створення не стабільних шлюбів (Т. Левицька). Поширеним явищем є неадекватна мотивація до створення шлюбу, як можливе заповнення дефіциту, відокремлення від батьківської сім'ї, подолання кризи, дотримання соціальних норм. Українське суспільство перебуває в кризовому стані, який зумовлює і невизначеність через майбутнє, і відсутність стабільності. Перші роки повномасштабного вторгнення спостерігався весільний бум, натомість зараз за даними Мін'юста, у 2024 році в Україні зареєстрували 150,21 тис. шлюбів, що на 19,3% менше, ніж попереднього року. Водночас кількість розлучень стрімко зросла — на 42,2%. Ці статистичні дані підкреслюють важливість глибокого розуміння психологічних чинників готовності до шлюбу в умовах сучасного українського суспільства. Кризові обставини, можуть впливати на мотивацію до шлюбу та стабільність сімейних відносин. Зростання кількості розлучень може свідчити про недостатню психологічну підготовку молодих пар до шлюбу,

нереалістичні очікування або нездатність ефективно вирішувати конфлікти. З огляду на зазначені тенденції, виникає нагальна потреба в розробці та впровадженні науково обґрунтованих програм психологічної підготовки до шлюбу, спрямованих на формування адекватних уявлень про шлюбно-сімейні відносини, розвиток комунікативних навичок та емоційної зрілості.

Розгляд науково-теоретичного матеріалу з означеної проблеми демонструє складність та багатогранність феномену готовності до шлюбу, висвітлює його вплив на стабільність сімейних відносин та підкреслює необхідність розробки ефективних стратегій психологічної підтримки молодих пар, що, безумовно, засвідчує актуальність обраної теми дослідження.

Мета дослідження: охарактеризувати психологічні чинники готовності до шлюбу та розробити і апробувати програму формування готовності молоді до шлюбу в дошлюбний період.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз сучасних наукових підходів до проблеми психологічних чинників готовності до шлюбу.
2. Емпірично дослідити особливості психологічної готовності молоді до шлюбу в дошлюбний період та чинники, що її зумовлюють.
3. Розробити та апробувати програму формування психологічної готовності молоді до шлюбу в дошлюбний період.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми психологічних чинників готовності до шлюбу в дошлюбний період, порівняння, узагальнення, систематизація теоретичних даних; дослідження рівня готовності до шлюбу за допомогою анкетування, тестування, інтерв'ю; кількісний та якісний аналіз отриманих даних засобами математично статистичної обробки результатів дослідження.

Ключові слова: готовність до шлюбу, психологічні чинники, розлучення, мотивація, комунікація, емоційна зрілість, шлюб.

ВСТУП

В умовах сучасності українське суспільство опинилося в центрі інтенсивних змін як соціальних так і економічних. Такі зміни несуть суттєвий вплив як на молодь, так і на інститут сім'ї в цілому. В контексті цих змін питання чинників готовності до шлюбу є актуальним, оскільки вони впливають на мотиви, цінності, а також на стосунки в сім'ї та демографічну ситуацію. Частим явищем стало те, що мотиви до шлюбу мають характер короткочасного душевного пориву. Це зумовлює в свою чергу ріст кількості розлучень. У молоді формуються хибні, інфантильні уявлення про шлюб та взаємодію з майбутнім партнером. Незрілі погляди, нереалістичні уявлення і пояснюють неготовність до шлюбу. Стабільність шлюбу передусім залежить від рівня психологічної готовності партнерів, що охоплює їх емоційну зрілість, усвідомлення власних очікувань та цілей, вміння будувати довірливі стосунки, а також здатність знаходити компроміс.

У контексті сучасних викликів, таких як високий рівень розлучень, зміна традиційних ролей, зростання стресових факторів, дослідження психологічних чинників готовності до шлюбу є надзвичайно важливим. Воно дозволяє розробити ефективні психолого-педагогічні підходи для підготовки молоді до шлюбу, спрямовані на розвиток емоційної зрілості, саморефлексії та здатності

до спільного вирішення життєвих викликів, що, у свою чергу, сприяє зміцненню сімейних стосунків і зниженню ризику розлучення.

Особливу увагу слід приділити тому, що молоді люди часто стикаються з конфліктом між індивідуалістичними цінностями та необхідністю будувати спільне майбутнє. Ця дихотомія додає додаткових труднощів для формування психологічної готовності до шлюбу. Розуміння механізмів формування емоційної прив'язаності та здатності до емпатії в умовах цифрової комунікації і під час війни є одним із ключових для забезпечення стабільності шлюбу.

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити психологічні чинники готовності до шлюбу в дошлюбний період та розробити і апробувати програму формування у молоді психологічної готовності до шлюбу у дошлюбний період.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз сучасних наукових підходів до проблеми психологічних чинників готовності до шлюбу.
2. Емпірично дослідити особливості психологічної готовності молоді до шлюбу в дошлюбний період та чинники, що її зумовлюють.
3. Розробити та апробувати програму формування психологічної готовності молоді до шлюбу в дошлюбний період.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми психологічних чинників готовності до шлюбу в дошлюбний період, порівняння, узагальнення, систематизація теоретичних даних; дослідження рівня готовності до шлюбу за допомогою анкетування, тестування, інтерв'ю; кількісний та якісний аналіз отриманих даних засобами математично статистичної обробки результатів дослідження.

Об'єкт дослідження – психологічна готовність молоді до шлюбу в дошлюбний період.

Предмет – психологічні чинники готовності молоді до шлюбу в дошлюбний період.

З метою вирішення поставлених завдань щодо дослідження психологічних чинників готовності до шлюбу в дошлюбний період були використані наступні методики:

- 1) «Діагностика шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності з партнером» Є. Потапчука
- 2) Письмове опитування спрямоване на дослідження особливостей готовності молоді до шлюбу та труднощів, які виникають в дошлюбний період.
- 3) Анкета «Мотиви створення шлюбу» А. Чхаїдзе

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

1. У дослідженні комплексно проаналізовано психологічні чинники готовності до шлюбу в дошлюбний період із урахуванням сучасних соціокультурних умов та особливостей поведінки молоді.
2. Розроблено програму формування психологічної готовності молоді до шлюбу в дошлюбний період, з акцентом на усвідомлення мотивів та важливості спільних цінностей у подружніх партнерів.

Практична цінність роботи полягає в тому, що:

1. Отримані результати дозволяють глибше зрозуміти вплив психологічних чинників на структуру готовності до шлюбу, включно з мотиваційними, когнітивними, емоційними та поведінковими аспектами, що є основою для свідомого вибору партнера та створення гармонійної сім'ї.
2. Створення психопрофілактичних заходів допоможе підвищити усвідомленість молодих людей щодо власної готовності до шлюбу. Це в

свою чергу, запобігає появі імпульсивних або невдалих шлюбів, що знижує ризик конфліктності та розлучень у майбутньому.

3. Вчасне виявлення недостатньої готовності до шлюбу дозволяє попередити конфліктні ситуації в сімейному житті та сприяє формуванню відповідального ставлення до створення сім'ї.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ГОТОВНОСТІ ДО ШЛЮБУ В ДОШЛЮБНИЙ ПЕРІОД.

1.1. Феномен готовності до шлюбу в психологічній літературі.

Розглядати поняття готовності необхідно як інтегральну характеристику, за визначенням Т. Гуркової. Готовність – є взаємодією двох основних характеристик: психоемоційного стану та психологічної характеристики особистості, які проявляються у взаємній збалансованості. Саме єдність афективного, емоційного початку, когнітивних утворень, переконань і поведінкових актів у вигляді навичок, стійких реакцій є виразом сформованості психологічної готовності людини до певного виду діяльності [10].

Так само психологічна готовність – це і стан особистості, якому характерна вибіркова активність на основі усвідомлених потреб і мотивів для виконання активних дій, пов'язаних із високою емоційно-вольовою стійкістю [43].

Слід зазначити, що готовність до шлюбу – складне соціально-психологічне утворення в структурі особистості, яке поєднує в собі прийняття цінностей сім'ї як суспільного інституту та наявність спеціальних

знань і навичок у сфері міжособистісних стосунків, домашнього побуту, сімейного виховання та сексуального спілкування [22].

По суті, Г. Дьоміна зазначає, що для глибокого аналізу поняття готовності до шлюбу слід виходити з суті самого подружнього життя, як діяльності, що обумовлена функціями сім'ї і поняття готовності, як стану особистості. Отже, готовність представляє собою систему сформованих якостей особистості, необхідних для створення успішного функціонування сім'ї. Стан готовності вирішальною мірою зумовлюється психічними особливостями конкретної особистості [14].

Разом з тим, готовність особистості до шлюбу та сімейного життя – це комплекс характеристик особистості, у якому виокремлюють фізичну й фізіологічну зрілість, соціальну, етико психологічну та сексуальну готовність [9].

Більше того, ряд науковців (О. Мельник, Т. Кравченко, Л. Канішевська, І. Білоцерківець) вважають, що поняття готовності до шлюбу – це категорія, що містить цілий комплекс аспектів. Важливою умовою є сформованість навичок міжособистісної взаємодії, здатність до співпраці. Сюди ж відносять і прийняття нової системи відповідальності щодо пари та дітей. В людини має бути здатність до самопожертви у стосунках із партнером, розвинена емпатія. Здатність вирішувати конфліктні ситуації, також є критично важливою для високого рівня готовності до шлюбу [27].

Трактування Р. Вайноли дефініції готовності до шлюбу, доповнює попередні погляди на це поняття. А саме, вона описує її теж як систему стійких якостей особистості, які є необхідними для успішного створення і функціонування сім'ї. Тобто туди відносяться: сформовані почуття обов'язку, відповідальність, турбота, взаєморозуміння в спілкуванні, установки на дружні взаємини з іншими, уміння поступатися і бути чуйним [5].

О. Кляпець та О. Ларіна зазначають, що між іншим здатність до адаптації і взаєморозуміння в подружжі є важливими складовими готовності. Такі риси як: здатність до ефективної взаємодії в сім'ї і готовність до створення спільного простору є необхідними. Так само важливим є розуміння динамічності сім'ї, усвідомлення, що цінності і пріоритети будуть змінюватись, і обидва партнера мають бути до цього готовими [18].

До речі, за визначенням В. Захарченко готовність до шлюбу є однією з передумов міцності майбутньої сім'ї та злагодженості сімейної взаємодії партнерів. Готовність включає в цілому позитивне ставлення до явища сім'ї, сталі мотиви, наявність відповідних якостей сім'янина, комплекс умінь і навичок, що не менш важливо – володіння індивідом необхідними знаннями щодо ведення сімейного життя, батьківства, виконання ролей [15].

Втім Т. Буленко трактує готовність до шлюбу як інтегроване психологічне утворення, що охоплює стійку позитивну мотивацію до шлюбу, актуалізацію знань, умінь та навичок, необхідних для ефективного функціонування у подружньому житті, розвиток особистісних якостей, притаманних зрілому сім'янину. Як вже зазначалося раніше, особливе значення має здатність до розуміння партнера і прояву емпатії, а також формування конструктивної моделі поведінки в сімейних стосунках. При тому вона виділяє низку складових готовності, серед яких – почуття обов'язку, відповідальність, здатність до турботи та взаєморозуміння у міжособистісному спілкуванні, вміння йти на компроміси. До речі, авторка підкреслює, що готовність до шлюбу є відображенням певної системи соціальних ставлень і сімейних цінностей, що ґрунтується на позитивній орієнтації у стосунках між подружжям [4].

Отже, розглядаючи поняття готовності, стає зрозумілим, що цей стан передбачає певні установки, знання, розуміння, як функціонує сім'я. Людина має розуміти, в чому суть сімейно-шлюбної взаємодії, які умови сімейного

благополуччя, усвідомлювати власну відповідальність за створення сім'ї та за виконання своїх обов'язків, турбуватися про кохану людину.

З огляду на це, можна вважати, що готовність до сімейного життя передбачає не тільки емоційну прихильність, а й наявність високого рівня відповідальності та готовності до виконання зобов'язань. На думку Г. Резничук, насамперед готовність передбачає прийняття на себе нових обов'язків, пов'язаних з новими соціальними ролями, готовність до міжособистісного спілкування і співпраці. Як йшлося вище, суттєвим є готовність до самопожертви, емпатія і уміння якісно розв'язувати конфлікти [35].

Таким же чином І. Кулик, описуючи готовність до шлюбу, зазначає, що дуже важливою є здатність до самовідданості у стосунках, готовність до альтруїстичних вчинків заради блага партнера. У зв'язку з цим критичним є сформований емпатійний комплекс – здатність розуміти та відчувати внутрішній стан іншої людини. Висока культура емоційної виразності та поведінки є ще одним показником готовності. Необхідним є вміння до саморегуляції емоційного стану та поведінки для підтримки успішного шлюбу [24].

Окрім здатності розуміти й підтримувати емоційний стан партнера, проявляти співчуття, бути емоційно гнучким і стабільним, необхідно враховувати потреби іншої людини й вміти йти на компроміс. Також виділяють, як аспект готовності до шлюбу, усвідомлення значення сім'ї в житті подружжя, дітей і суспільства в цілому, а також вміння приймати самостійні рішення та нести відповідальність за свої дії. Має бути сформоване почуття відповідальності, уявлення про культуру сімейного побуту, уміння організовувати домашнє господарство та раціонально розпоряджатися ресурсами родини [27].

А. Денисенко підкреслює, що психологічна готовність до шлюбу – це відносно стійкий стан особистості, що характеризує певну систему соціальних

установок, сімейних цінностей, орієнтованих на позитивні взаємовідносини між подружжям [11].

Разом з тим, в поняття готовності входять мотиви, знання, вміння, навички і якості особистості, які забезпечують побудову відносин подружжя у шлюбі та виражені у когнітивному, мотиваційному, операційному, емоційному та поведінковому компонентах. Готовність до створення сім'ї передбачає наявність багатьох різнопланових навичок та вмінь, таких як: продуктивне спілкування, вміння пояснювати свої почуття, довіряти партнеру, створювати здоровий клімат в сім'ї, знаходити компроміс у складних конфліктних ситуаціях [1].

У зв'язку з вищенаведеним, виділяють такі компоненти готовності: ціннісні орієнтації, мотивація вступу в шлюб, уявлення про ієрархію ролей у шлюбі, подружні очікування та установки, а також розуміння специфіки подружніх стосунків. В сукупності вони формують інтегральну характеристику особистості, яка визначає її здатність успішно адаптуватися до подружнього життя.

На думку О. Бондарчук, можна виокремити такі компоненти готовності до шлюбу та сімейного життя. Фізична та фізіологічна готовність – передбачає здатність зачати та виносити здорову дитину. Сексуальна готовність – передбачає знання особливостей анатомії й фізіології чоловічого та жіночого організму, а також орієнтацію на спільні сексуально-еротичні переживання. Соціальна готовність – свідчить, що наречені здатні виконувати покладені на них соціальні ролі та обов'язки [3].

Ряд вчених сходяться в тому, що готовність до шлюбу передбачає певну сформованість в емоційній сфері, орієнтацію на партнерство, конструктивну комунікацію, розуміння емоційного світу партнера. Також навички конструктивної взаємодії, відповідальність, здатність до турботи та взаєморозуміння відіграють важливу роль в контексті готовності до шлюбу.

В. Кравець підкреслив, що розглядаючи поняття готовності до шлюбу, можна побачити, на скільки важливим є емоційний зв'язок в парі, вміння чути, здатність до співпраці. Але не менш важливими є навички планування сім'ї, знання вікових особливостей дітей і вміння будувати з ними взаємини; сексуальна освіченість, усвідомлення ролі сексуальної близькості у відносинах; навички спільного ведення побуту: від планування витрат до розподілу відповідальності за хатню роботу. Отже, готовність до сімейного життя передбачає не лише емоційну зрілість, а й опанування необхідних знань і практичних навичок в усіх ключових сферах майбутнього подружнього співіснування [22].

В процесі засвоєння когнітивних, морально-етичних, ціннісно-смыслових і соціокультурних завдань формується готовність до шлюбу. Молоді люди набувають необхідних знань, умінь і навичок, а також формують систему власних сімейних цінностей. Так формується свідомо та добровільна готовність особистості до вступу в шлюб і створення сім'ї. Вирішення соціально-психологічних труднощів, які виникають на шляху до формування цієї готовності, сприяє її розвитку [14].

У зв'язку з цим зміст психологічної готовності до шлюбу передбачає формування поваги для себе і партнера, саморозвитку і підтримки, прийняття зважених рішень і вміння знайти конструктивні шляхи подолання розбіжностей.

Таким чином, аналізуючи всі розглянуті дослідження, можна зробити висновок, що багато науковців сходяться на тому, що психологічна готовність до шлюбу є складним інтегрованим особистісним утворенням, яке має певну внутрішню структуру та формується під впливом низки індивідуальних і соціальних чинників. Процес становлення цієї готовності пов'язують з особистісною зрілістю та усвідомленням себе як суб'єкта майбутніх шлюбно-сімейних взаємин. Важливим етапом у формуванні готовності до подружнього життя виступає усвідомлення особистістю важливості власних дій,

здатність брати відповідальність за майбутню сім'ю, а також готовність приймати життєві обмеження та виклики, що супроводжують сімейне життя, із добровільною установкою на їх подолання у співпраці з партнером.

Разом з тим, істотну роль у цьому процесі відіграє сформованість умінь взаємодії, співпереживання, прийняття іншої особистості з її індивідуальністю, звичками, навіть такими, що не співпадають із власними. Саме ця навичка багато в чому визначає характер майбутніх сімейних стосунків – від їх гармонійності до наявності конфліктів.

1.2. Дошлюбний період в контексті готовності молоді до шлюбу.

Дошлюбний період – це важливий проміжок, під час якого відбувається формування майбутнього сім'янина. Зокрема, в статті Д. Карпової обґрунтовано, те, що від характеру перебігу дошлюбного періоду залежить подальше подружнє життя. Вона дійшла висновку, що термін «дошлюбний період» відображає період становлення шлюбного потенціалу особистості та формування її психологічної готовності до вступу в сімейне життя. Цей період охоплює підготовку до відокремлення від батьківської родини, усвідомлений вибір партнера для шлюбу, формування навичок реалізації сімейних функцій і виконання відповідних ролей у подружжі [17].

О. Столярчук визначила, що дошлюбний період – це життя людини від народження і до одруження. Це доволі вичерпна і ясна трактовка, також вона виділяє, що упродовж цього періоду людина поступово набуває досвіду родинної взаємодії у межах своєї генетичної сім'ї, формує уявлення та настанови щодо шлюбу, а також опановує навички спілкування з представниками протилежної статі [38].

Також В. Мельник виділяє дошлюбний період в парі, який триває період, від знайомства партнерів до моменту прийняття рішення про укладання шлюбу

та його суть полягає у виникненні емоційної сумісності в парі, виявлення подібності ціннісних орієнтацій, виявлення спільних орієнтацій щодо майбутнього подружнього життя [27].

О. Столярчук виділяє, що важливим завданням дошлюбного періоду є досягнення психологічної самостійності від батьківської родини. Уникнення шлюбу може бути зумовлене негативним досвідом у власній родині, тоді як інші можуть прагнути раннього одруження, намагаючись вирватися з надмірної батьківської опіки. У будь-якому разі, саме генетична сім'я суттєво впливає на становлення загальної мотивації до шлюбу, яка формується ще до того, як молода людина обирає конкретного партнера [38].

Р. Федоренко розмежовує два ключові етапи – дошлюбний і передшлюбний. Дошлюбний період охоплює весь життєвий шлях людини від моменту народження до моменту вступу в шлюб. Центральним психологічним завданням цього періоду є поступове емоційне та соціальне відокремлення від батьківської родини при збереженні зв'язку з нею. Передшлюбний період, на думку дослідника, включає такі фази, як знайомство та залицяння. Цей етап є вкрай важливим для розуміння майбутніх подружніх відносин, адже подружжя не має родинного зв'язку за кров'ю, а обирають одне одного свідомо. Тому в цей період необхідно приділяти особливу увагу вибору партнера, а після створення сім'ї – докладати зусиль для підтримки гармонійних взаємин [40].

Дошлюбний період є надзвичайно важливим і приємним етапом, сповненим позитивних емоцій і вражень, що мають істотне психологічне значення для майбутнього щасливого сімейного життя. О. Кляпець зазначає, що ключовим завданням цього періоду є формування реалістичного сприйняття партнера, прийняття його таким, яким він є, накопичення спільного емоційного досвіду, глибше пізнання одне одного, уточнення і переосмислення рішення про вступ у шлюб, а також уявне моделювання спільного подружнього життя [18].

В контексті дошлюбного періоду і впливу батьківської сім'ї на формування готовності до шлюбу, доцільно згадати, що не сформованість у дитинстві уявлень про власні обов'язки стосовно інших членів сім'ї заважає будувати взаємини молодого подружжя, і труднощі в шлюбі виникають через нестачу моральної вихованості. Тому слід зазначити, що батьківська сім'я має істотний вплив на формування майбутнього сім'янина [33].

А. Крайлюк підкреслює, що саме батьківська сім'я виступає базовим середовищем формування ключових якостей майбутнього сім'янина, які згодом зумовлюють особливості побудови подружніх стосунків. Дослідниця доводить, що батьківські настанови мають істотний, переважно неусвідомлюваний вплив на вибір шлюбного партнера, оскільки опосередковуються внутрішніми потребами особистості та пошуком шляхів їх задоволення у партнері. Крім того, дослідниця зазначає, що тривалість дошлюбного знайомства впливає на збереження шлюбних стосунків і відіграє визначальну роль у виборі шлюбного партнера [23].

О. Цільмак виділяє психологічне завдання, яке розв'язує пара в дошлюбному періоді, яке полягає, в необхідності фактично відокремити себе від батьківської сім'ї й водночас продовжувати залишатися пов'язаною із нею. Оскільки подружжя не є кровними родичами, то вони стають «родичами» за вибором. У цьому сенсі потрібно в перед шлюбний період багато сил витратити на цей вибір, а згодом докладати чимало психологічних зусиль для його збереження [41].

Найкоротшим рекомендованим періодом для реалізації ключових завдань дошлюбного етапу вважається термін у шість місяців. Водночас надмірне зволікання з укладенням шлюбу також є небажаним: якщо після трьох років знайомства пара не приймає рішення одружитися, існує ймовірність, що шлюб не відбудеться взагалі. Відкладення весілля на невизначений термін часто свідчить про те, що наявні стосунки повністю задовольняють обох партнерів

(або принаймні одного з них) і переводити їх на наступний рівень просто не хочеться [18].

Якщо говорити про скорочення тривалості дошлюбного періоду, зменшення його обрядовості та традиційних звичаїв призводить до втрати культурних форм «залицяння», які спершу сприяли формуванню стосунків, а згодом – підтримували розвиток і стабільне функціонування сім'ї. Поєднуючись із явищем «громадянського шлюбу», це викривлює природний хід розвитку подружніх відносин і часто знижує шанси такої сім'ї на довготривалість і гармонію [32].

Характер і тривалість знайомства до шлюбу можуть суттєво відрізнятись. І. Ушакова наводить данні дослідження, які демонструють пряму залежність тривалості перед шлюбного знайомства з успішністю і стабільністю шлюбних відносин. Дані, наведені в дослідженні, свідчать про те, що найбільш стійкі шлюби складаються при тривалості перед шлюбного знайомства від 1 до 3 років. Натомість у разі короткого періоду знайомства партнери не встигають достатньо пізнати одне одного, що обмежує можливість усвідомленого вибору та ускладнює формування глибокого емоційного зв'язку [39].

Існує низка факторів ризику, пов'язаних із дошлюбним періодом, які можуть негативно впливати на майбутнє подружнє життя. Серед них надто ранній вік вступу до шлюбу, також і надто пізній вік. Негативно впливає і коли жінка старша за чоловіка, має вищу освіту, виросла в місті, значні соціально-демографічні відмінності між партнерами, відсутність сиблінгів, нестабільність стосунків до шлюбу, несхвалення шлюбу з боку батьків, короткий або надмірно тривалий період знайомства, дошлюбна вагітність, наявність близьких друзів протилежної статі. Натомість до позитивних передумов, які підвищують ймовірність створення стабільної сім'ї, відносяться: вища освіта у чоловіка, оптимальна тривалість перед шлюбних стосунків, позитивне ставлення до шлюбу обох партнерів, схожість рис характеру (за

винятком домінантності і суперництва), збіг уявлень про сімейні ролі та взаємні очікування, наявність спільного кола друзів, а також підтримка батьків з обох сторін і схвалення майбутнього союзу [40; 8].

Психологічні умови оптимізації передшлюбного періоду передбачають, насамперед, рефлексію власних мотивів, ставлень і почуттів, а також усвідомлення мотивів і переживань партнера, в тому числі і власних. Важливим кроком є заміна суто емоційного, ідеалізованого образу обранця на більш реалістичний, що ґрунтується на реальних рисах його особистості та поведінки. До цих умов також належить повноцінний перед шлюбний інформаційний обмін, під час якого партнери відкрито обговорюють важливі для них питання, а також оцінка стилю спілкування й взаємодії у парі з погляду того, наскільки він влаштовує обох. Окреме значення має адекватне розуміння рівня домагань щодо шлюбу й партнера, реалістичне сприйняття іншої людини та прийняття її такою, якою вона є. Завершальним аспектом виступає уявне й реальне «програвання» можливих сценаріїв спільного життя, що дає змогу попередньо оцінити узгодженість очікувань і готовність до спільного подолання життєвих труднощів [41].

Окреслюючи особливості дошлюбного періоду, В. Поліщук наголошує, що бажано шукати обранця у своєму соціальному прошарку. Зазвичай майнові і соціальні пристрасті розігруються в сім'ї, яка вважає себе багатшою і вищою за статусом, і тоді виникає несхвалення з боку батьків. І основна специфіка цього конфлікту буде лежати в не бажані признати, що родинні взаємини укладаються з біднішою сім'єю. Такий конфлікт може додати молодят додатковий клопіт і переживання [32].

Можна виділити три ключові функції дошлюбного періоду, які відповідають етапам формування сімейного життя. Першою є накопичення спільних емоцій і досвіду, що створює емоційний фундамент майбутнього шлюбу. Саме ці позитивні спогади допомагають зберігати тепло у стосунках

навіть у кризові періоди. Другою функцією є поступове пізнання партнера та переоцінка рішення про створення сім'ї. Це передбачає спільне проходження через повсякденні ситуації, що дають змогу оцінити риси, важливі для подружнього життя: вміння домовлятися, підтримувати, бути гнучким і терплячим. Третя функція — це проектування спільного життя. Пара узгоджує уявлення про модель майбутньої сім'ї, обговорює розподіл ролей, зобов'язань, очікувань [3].

Цікавий приклад перебігу дошлюбного періоду демонструється в Швеції. В цій країні дошлюбний період має статус окремого соціального інституту, в межах якого потенційні подружжя до укладення шлюбу обов'язково деякий час проживають разом. У більшості європейських країн дошлюбна підготовка переважно зводиться до сексуальної освіти, де сексуальне життя часто розглядається окремо від подружнього співіснування. Це може згодом спричиняти непорозуміння і труднощі у подружньому житті. Водночас в Україні взагалі відсутня системна модель підготовки молоді до шлюбу, а питання сексуального виховання нерідко ігноруються через побоювання щодо можливих наслідків для поведінки підлітків. Дослідники дотримуються позиції, що необхідна підготовка молоді може навпаки попередити негативні наслідки відсутності пропедевтики на тему шлюбу і сексуальної освіти [40].

Рівень готовності до подружнього життя буде визначати в подальшому стабільність і тривалість існування сім'ї. Здатність до шлюбу розглядається дослідниками як комплекс особистісних утворень, що забезпечують ефективне функціонування подружніх стосунків. На думку В. А. Сисенка вона включає, передусім, здатність піклуватися про іншу людину та здійснювати на її благо конкретні дії; здатність до емпатії, співпереживання і співчуття, що виявляється у входженні в емоційний світ партнера, розумінні його радощів і втрат, переживанні його невдач та досягненні духовної єдності. Важливим компонентом є також здатність до кооперації та співробітництва у

міжособистісному спілкуванні, а також сформована етична культура, яка передбачає терплячість, великодушність, доброзичливість і прийняття іншої людини з усіма її недоліками. Сукупність цих компонентів відображає вміння особистості гнучко корегувати власну поведінку відповідно до змінюваних обставин, проявляти толерантність, стійкість, передбачуваність у взаємодії та бути готовим до компромісів [36].

Дослідниця І. Ушакова виділяє такі функції дошлюбного періоду: накопичення спільних вражень та переживань, саме цей етап супроводжується створенням емоційного настрою в сімейних стосунках; більш глибоке та усвідомлене пізнання один одного, разом з тим, перевірка прийнятого рішення. Саме такий перебіг цього періоду забезпечує можливість перевірити головні якості та риси характеру партнера, ознайомитися з сім'єю, побачити особливості поведінки партнера з рідними та близькими. Важливу роль для кращого пізнання один одного відіграє пережиті разом негаразди, які дозволяють визначити перспективи подолання можливих труднощів у шлюбі; визначення укладу сімейного життя [39].

Розглядаючи неведені дослідження, можна зробити висновок, що період дошлюбного спілкування відіграє важливу роль у глибшому пізнанні майбутніми партнерами одне одного.

Цей етап дозволяє накопичити спільні емоційні переживання, сформувати позитивний досвід взаємодії та обговорити бачення спільного подружнього життя. Таким чином, у партнерів з'являється реальна можливість оцінити взаємну сумісність у побутових і особистісних аспектах ще до укладення шлюбу [22].

У цілому, під час дошлюбного періоду головні завдання полягають у формуванні особистісної готовності до шлюбу, розвитку шлюбного потенціалу, формуванні адекватних уявлень про шлюб та реалістичного сприйняття партнера, його прийняття таким, яким він є, накопиченні спільного емоційного

досвіду, глибшого пізнання один одного, уточнення і переосмислення рішення про вступ у шлюб, а також уявне моделювання спільного подружнього життя.

1.3. Проблема психологічних чинників готовності до шлюбу в дошлюбний період.

Психологічна готовність до шлюбу – це складне комплексне утворення особистості, що відображає систему її поглядів, установок і цінностей, орієнтованих на створення позитивних подружніх стосунків. Іншими словами, це стійкий стан особистості, який характеризується прийняттям цінності сім'ї, певними соціальними установками та сімейними цінностями, необхідними для успішного шлюбу [11].

Ряд науковців (Ю. Коренева; Л. Мухіна; М. Маркіна) визначає психологічну готовність до шлюбу конкретної особистості, як комплекс якостей, необхідних для створення та успішного функціонування сім'ї. Психологічна готовність до шлюбу пари є певним компромісом чи стратегією співпраці, в якій обидва партнери враховують потреби одне одного, оскільки абсолютна готовність до шлюбу та абсолютна «нормальна» самооцінка і прив'язаність не існують. Отже, шлюб має створюватися зі взаємним прийняттям потреб та якостей обома партнерами [21].

Готовність особистості до вступу у шлюб доцільно розглядати як багатокomпонентне утворення, що охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивний та емоційно-регулятивний компоненти. Мотиваційно-ціннісний компонент включає позитивну мотивацію до шлюбу, усвідомлення власних потреб і способів їх задоволення в сім'ї, а також сформовану цінність сім'ї та відносно усталені погляди на шлюбно-сімейні стосунки. Когнітивний компонент пов'язаний із поінформованістю щодо функціонування сім'ї, наявністю навичок конструктивного спілкування та вмінням усвідомлювати й вербалізувати власні потреби. Емоційно-регулятивний компонент відображає здатність до рефлексії

емоційних станів власних і партнера, володіння навичками саморегуляції, відносну стабільність самооцінки та здатність до самоконтролю, що забезпечують конструктивну подружню взаємодію. [21].

М. Гончарук розглядає готовність особистості до шлюбу і сімейного життя як багатокомпонентне утворення, що включає фізичну, соціальну, етико-психологічну та сексуальну готовність. Фізична й фізіологічна готовність пов'язана зі статевою зрілістю майбутнього подружжя, тоді як соціальна готовність означає здатність майбутніх партнерів виконувати соціальні ролі й обов'язки, усвідомлювати правові засади шлюбу, брати відповідальність одне за одного й за дітей та матеріально забезпечувати сім'ю [8].

Етико-психологічна готовність передбачає сформовані уявлення про шлюб і сім'ю, подружні та батьківські ролі, уміння цінувати особисті якості партнера й реалістично оцінювати власні почуття, а також орієнтацію на побудову психологічно здорової сім'ї з урахуванням життєвих умов і досвіду батьківських родин. Сексуальна готовність пов'язана з орієнтацією на взаємні сексуально-еротичні переживання з надійним партнером та спільну відповідальність за продовження роду й виховання дітей, що ґрунтується на знаннях анатомії, фізіології та культури статевого спілкування [8].

У своєму дослідженні А. Вовк навела визначення, де чинники трактуються як рушійна сила, що визначає сутність процесу або його ключову характеристику. Чіткого визначення психологічних чинників, під час аналізу літератури, знайти не вдалося [6].

О. Кобзей описує, що готовність студентів до сімейного життя формується під впливом комплексу внутрішніх (особистісних) та зовнішніх (середовищних) чинників. До перших відносять внутрішню мотивацію до шлюбу, сумісність, відповідальність та емпатію. Друга група включає умови, що оточують пару: досвід дошлюбного спілкування, фінансове положення, а також вплив сімейного та інформаційного середовища [19].

У такий же спосіб, М. Мушкевич класифікує чинники готовності до шлюбу. Тобто готовність формується через взаємодію різних внутрішніх та зовнішніх чинників: мотиваційно-ціннісний компонент, когнітивний та емоційно-регулятивний. Мотиваційно-ціннісний – стійка позитивна мотивація до шлюбу, бажання мати стабільні стосунки, оволодіння відповідними знаннями, навичками. Когнітивно-пізнавальний – наявність необхідної системи знань, з питань моралі, фізіології та сексології шлюбу, знання господарсько-економічних засад функціонування сім'ї. Емоційно-регулятивний – усвідомлення таких якостей як співчуття, емпатія, співпереживання, взаєморозуміння, підтримка, спроможність контролювати гнів, агресію, негативні переживання тощо [29].

Цікаву класифікацію чинників навела Т. Левицька під час дослідження готовності молоді до вступу у шлюб. Суб'єктивні – вік, темперамент та характер студентів, їх мотивація до шлюбу та соціальна зрілість. А об'єктивні – вплив суспільного мислення (страх залишитися самотнім), приклад друзів, наявність сприятливих умов для вибору партнера у навчальному закладі та бажання батьків знайти відповідну пару для своєї дитини [25].

Далі розглянемо більш детально ключові психологічні чинники, що впливають на формування готовності до шлюбу в дошлюбний період, спираючись на сучасні дослідження.

Батьківська сім'я має істотний вплив на формування майбутнього сім'янина. Вплив передбачається у закладанні уявлень про розподіл ролей, виконання обов'язків, а також у формуванні життєвих орієнтирів і особистісних якостей. Тобто батьківське виховання, емоційна близькість, стосунки в сім'ї, наявність або відсутність насильства, наявність братів або сестер, теж можна віднести до чинників готовності до шлюбу [3].

Як зазначає Р. Федоренко, з батьківської сім'ї можуть тягнутися приховані потреби партнерів, які в дитинстві не були задоволені батьками, і тому це теж

може стати чинником для вибору людини, котра б допомогла відтворити свої інфантильні ситуації й повернутися до своїх не до кінця розв'язаних конфліктів. Партнери взаємодіють, експериментуючи на собі, намагаючись взаємно відреагувати та розв'язати свої невротичні проблеми [40].

Якщо говорити про негативний вплив в батьківській сім'ї, наприклад, були умови надмірного контролю і обмеження соціальної активності, то дитина могла, спостерігаючи більш вільні моделі виховання в інших родинах, сформувати альтернативні уявлення про бажаний стиль батьківства. Завдяки відкритості до зовнішніх прикладів, вона розширює набір поведінкових стратегій, що у майбутньому може позитивно вплинути на її міжособистісні стосунки та життєве задоволення [28].

Чинник впливу спілкування з однолітками може теж зіграти певну роль в готовності до шлюбу. У разі переживання в дитинстві відчуття соціального відторгнення з боку однолітків у людини може сформуватися стійке уявлення про власну неповноцінність. Такий досвід нерідко виступає бар'єром у формуванні довірливих міжособистісних стосунків у майбутньому, спричиняючи зниження рівня соціальної довіри, емоційну напруженість у міжособистісній взаємодії та підвищену тривожність у соціальних ситуаціях, зумовлену страхом осуду, приниження або ігнорування з боку оточення. Тому стосунки з друзями виявляються теж чинником, що є важливою умовою у формуванні особистості і впливає на ідентичність майбутнього сім'янина [13].

Одним із фундаментальних чинників психологічної готовності до шлюбу є емоційна зрілість особистості. Сучасне життя вимагає від молоді високого рівня емоційно-психологічної зрілості для успішної адаптації у подружжі. В контексті готовності до шлюбу Т. Комар трактує емоційний інтелект як здатність розпізнавати, розуміти та управляти своїми емоціями, а також емоціями інших людей [20].

Є. Потапчук підкреслює істотний вплив емоційного інтелекту в контексті готовності до подружнього життя. Оскільки дефініція цього поняття охоплює здатність до адаптації, готовність до компромісів і взаємної підтримки. Це одна з основних умов для ефективної взаємодії в парі, оскільки допомагає партнерам краще розуміти емоційні потреби один одного та управляти емоціями в стресових ситуаціях [34].

Д. Нінгрум підтверджує, що чинником готовності до шлюбу є емоційний інтелект. Оскільки він дозволяє молоді ефективно адаптуватися до вимог шлюбного життя та взаємодіяти в партнерстві [30].

К. Байлюк та Е. Булгак в своєму дослідженні зазначають, що емоційна зрілість і емоційний інтелект є суттєвими чинниками готовності до шлюбу, які забезпечують психологічну стійкість та гармонійність майбутніх подружніх стосунків. Оскільки однією з причин виникнення сімейних криз є те, що багато молодих людей мають досить нереалістичні уявлення про шлюб, цей незрілий підхід призводить до ситуацій неготовності виконувати певні сімейні обов'язки в шлюбі, вирішувати спільні проблеми і нові завдання [1].

Самооцінка, самоповага і самоприйняття відображають ставлення людини до себе, що виражаються у прийнятті особистісних особливостей, задоволеністю собою. Людям, які здатні себе правдиво оцінити, знають свої переваги і недоліки, рахуються з іншими, набагато легше побудувати стосунки, прийняти партнера і не намагатись переробити його під себе [16].

Також ще одним важливим чинником психологічної готовності до шлюбу є емпатія, яка забезпечує стійкість та глибину емоційних взаємин подружжя. Під емпатією розуміють здатність усвідомлювати емоційний стан іншої людини, проникати у її внутрішні переживання. Здатність до емпатії виявляється у вмінні толерантно ставитися до емоційних проявів партнера, уважно входити в його внутрішній світ і, з метою поліпшення взаєморозуміння, гнучко підлаштовувати власне сприйняття та поведінку під особливості іншої людини [26].

Іншим важливим психологічним чинником є готовність особистості взяти на себе відповідальність за подружні ролі і зобов'язання. Шлюб – це не лише романтичні почуття, а й серйозні обов'язки перед партнером та майбутньою сім'єю. Психологічна зрілість у цій сфері означає усвідомлення важливості сім'ї як інституту і готовність виконувати відповідні обов'язки. К. Байлюк підкреслює, що зріла готовність до шлюбу включає здатність особи самостійно ухвалювати рішення і нести відповідальність не тільки за себе, але й за благополуччя партнера та майбутніх дітей [1].

Готовність до шлюбу зумовлює і такий чинник, як можливість забезпечити матеріальні потреби сім'ї, виховувати дітей, підтримувати та захищати близьких, матеріально-побутова функція. Туди відносяться матеріальна самостійність і навички ведення побуту, оскільки шлюб передбачає спільне господарювання та фінансову стабільність [1].

Успішність майбутнього шлюбу багато в чому залежить від здатності виважено і обдумано обирати партнера. Тобто вибір має ґрунтуватися на сумісності цінностей, взаємній повазі та реалістичних очікуваннях, а не лише на ідеалізованих уявленнях чи соціальному тиску. Збіг життєвих цінностей і поглядів у майбутнього подружжя є потужним чинником їх взаєморозуміння і стабільності сім'ї. Г. Дьоміна зауважує, що часто молоді люди проектують образ ідеального партнера, спираючись на модель батьківської родини або власні нереалістичні мрії. Тому важливо, щоб перед вступом до шлюбу особа критично усвідомила свої критерії вибору партнера і співвідносила їх з реальністю [14].

Чинник мотивації вступу у шлюб відіграє центральну роль у визначенні готовності до подружнього життя. Духовний мотив передбачає пошук кохання і бажано, щоб почуття були взаємними. Коли одруження розглядається як засіб досягнення матеріальної вигоди – це більше про прагматичний розрахунок і економічні мотиви. Бажання народити дитину, прагнення узаконення стосунків –

біологічні мотиви. Прагнення відповісти на очікування родичів, страх залишитися незаміжньою – соціально-культурні [12].

У цьому випадку можна підсумувати, що чим вище ступінь зрілості поглядів і установок на шлюб, тим вище і соціальна зрілість породжуваних ними мотивів вступу в шлюб. Розрізняють три мотивації на шлюб у молоді: мотивація на сам факт шлюбу, мотивація на певний тип шлюбу, мотивація на певну людину [7].

І. Сіданіч розглядає психологічну сумісність партнерів як провідну передумову стабільності й благополуччя подружніх стосунків. Тобто сумісність демонструє взаємне прийняття один одного, що ґрунтується на оптимальному поєднанні – як подібності, так і взаємодоповнюваності – ціннісних орієнтацій, особистісних рис та психофізіологічних характеристик. Сумісність доцільно описувати через дві основні групи показників взаємодії: з одного боку, це рівень суб'єктивної задоволеності партнером, а з іншого – обсяг емоційних витрат, яких потребує спілкування з ним [37].

В. Кравець також наголошує, що на успішність сімейного життя впливають такі чинники, як міжособистісна сумісність подружжя, мотивація вступу в шлюб, готовність до створення сім'ї та тривалість періоду дошлюбного спілкування. Дослідник акцентує увагу на необхідності цілеспрямованої підготовки молоді до сімейного життя. На його думку, зміст такої підготовки повинен включати формування в молодих людей прагнення створити міцну та гармонійну сім'ю, розвиток відповідального ставлення до батьківства, усвідомлення зрілості як етапу особистісного розвитку, виховання соціальної відповідальності за власні рішення та їх наслідки. Також важливими складовими є розвиток комунікативних навичок, здатність будувати здорові стосунки та створення умов для формування індивідуальної системи цінностей, пов'язаної з розумінням зобов'язань і відповідальності за подружнє та сімейне життя [22].

Сексуальна культура та ставлення до інтимності складають невід'ємну частину психологічної готовності до шлюбу. Схвальне ставлення до сексуальності передбачає прийняття сексу як природної й важливої складової подружнього життя, відсутність невротичних страхів чи упереджень щодо близькості. Цей аспект часто залежить від виховання та освіти: сексуальна готовність багато в чому зумовлена особливостями статевого виховання в родині. Орієнтація на спільність сексуально-еротичних переживань з партнером, якому людина довіряє і на чию довіру здатна відповідати, при цьому важливе значення має наявність знань з анатомо-фізіологічних особливостей репродуктивної сфери та культури статевого життя [2; 31].

Науковці К. Гончарук і М. Джура окреслюють, що матеріальне становище потенційних шлюбних партнерів у сучасних умовах істотно ускладнюється економічними реаліями українського суспільства. Це знижує у молоді відчуття впевненості в майбутньому та породжує численні сумніви щодо власної здатності забезпечити належний матеріальний рівень життя сім'ї. Невпевненість у спроможності фінансово підтримувати сім'ю нерідко виступає чинником, що відтерміновує її створення або перешкоджає її розширенню [7].

Водночас значну роль у засвоєнні молоддю соціальних ролей і моделей поведінки відіграють засоби масової комунікації: телевізійні передачі, фільми, журнали, книги тощо. Символічний зміст, який продукують медіа, впливає на процес соціалізації, сприяючи формуванню певної системи цінностей і поведінкових зразків. Доведено, що перегляд телевізійного контенту має суттєвий вплив як на моральний розвиток молодшої людини, так і на формування її соціальної та статевої ідентичності [7].

Підсумовуючи розглянуті дослідження, під впливом чинників формується готовність до шлюбу. Поділяються чинники на внутрішні і зовнішні та містять в собі ряд взаємопов'язаних компонентів (мотиваційно-ціннісний компонент, когнітивний (пізнавальний), емоційно-регулятивний). Внутрішні чинники

стосуються особистісних характеристик (мотивація, адаптивність, сумісність, емоційна зрілість, комунікативні навички, емпатія тощо), тоді як зовнішні відображають вплив середовища та обставин (вік, матеріальний стан, досвід спілкування до шлюбу, вплив медіа та батьківської сім'ї).

Отже, психологічні чинники готовності до шлюбу – це багатогранне явище, яке базується на підґрунті різних аспектів особистості і від впливу цих чинників залежить формування готовності до шлюбу.

Висновки до першого розділу

Дослідження готовності до шлюбу дає розуміння, що це комплексне та інтегративне утворення, що поєднує особистісну зрілість, стабільну самооцінку, сформовану систему сімейних цінностей та комплекс знань, умінь і навичок, необхідних для ефективного функціонування подружжя. Вона включає стійку позитивну мотивацію до створення сім'ї, здатність брати відповідальність за виконання сімейних обов'язків, турботу про партнера, взаєморозуміння та вміння досягати компромісу. Дошлюбний період в парі виконує важливу функцію у формуванні емоційної сумісності, узгодженні цінностей, розвитку адекватних уявлень про подружнє життя та накопиченні спільного емоційного досвіду. Основними завданнями цього етапу є уточнення і переосмислення рішення про вступ у шлюб, формування реалістичного образу партнера, перевірка сумісності, а також уявне моделювання спільного життя.

Отже, чинники готовності до шлюбу класифікують як внутрішні та зовнішні. Внутрішні чинники стосуються особистісних якостей та міжособистісної взаємодії: мотивації до шлюбу, адаптивності, сумісності, емоційної зрілості, навичок спілкування та емпатії. Зовнішні чинники відображають вплив середовища та обставин, включаючи вік партнерів, досвід дошлюбного спілкування, матеріальне становище, сексуальне життя, а також вплив соціуму та батьківської сім'ї.

Психологічні чинники готовності до шлюбу поділяються на внутрішні і зовнішні та містять в собі ряд взаємопов'язаних компонентів (мотиваційно-ціннісний компонент, когнітивний (пізнавальний), емоційно-регулятивний).

Отже, готовність до шлюбу є багатовимірним феноменом, що формується під впливом особистісних, міжособистісних та соціокультурних факторів і вона визначає здатність особистості створювати гармонійні подружні стосунки та забезпечувати стабільність сімейного життя.

РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО ШЛЮБУ В ДОШЛЮБНИЙ ПЕРІОД.

2.1. Методи та організація емпіричного дослідження особливостей психологічної готовності молоді до шлюбу в дошлюбний період та чинники, що її зумовлюють.

Вибірка емпіричного дослідження на тему «Психологічні чинники готовності до шлюбу в дошлюбний період» 40 студентів з Київського

столичного університету ім. Бориса Грінченка, віком від 18 до 25 років (20 дівчат і 20 хлопців).

Емпіричне дослідження проведено у декілька етапів, кожен із яких характеризується певними завданнями:

1. Підготовчий етап. На підставі комплексного аналізу теоретичних положень та результатів досліджень вітчизняних та іноземних авторів було сформовано та підготовлено дослідницький інструментарій, що включав розроблення опитування, добір методик і бланків для фіксації відповідей, а також визначення програми обробки отриманих емпіричних даних.
2. Етап емпіричного дослідження. Основне дослідження було проведено на вибірці у кількості 40 респондентів із застосуванням попередньо визначених методів та методик. На цьому етапі здійснено систематизацію емпіричних даних, отриманих у процесі збору фактичного матеріалу за допомогою відповідних дослідницьких інструментів. Зібрані результати були зведені в узагальнену таблицю та введені до програми статистичної обробки даних. Отримані данні стали підґрунтям для подальшого аналізу, формулювання висновків та розробки програми.
3. Етап аналізу та інтерпретації отриманих результатів дослідження. Отримані результати були представлені у форматі графічних і табличних матеріалів. На підставі проведеного аналізу сформовано комплексну програму, зміст якої відповідає тематиці та завданням дослідження.
4. Етап формулювання висновків. Сформульовано підсумкові висновки проведеного дослідження, що стосуються особливостей психологічної готовності молоді до вступу в шлюб та ведення сімейного життя.
5. Етап оформлення наукової роботи. Згідно з вимогами методичних вказівок щодо написання та захисту магістерської роботи, підготовлений варіант дослідження було подано науковому керівникові з метою отримання професійних рекомендацій та внесення необхідних корективів.

Для вивчення психологічної готовності молоді до шлюбу та сімейного життя, досягнення поставленої мети та завдань було застосовано комплекс методів емпіричного дослідження. Обрані методи поділяються на дві групи:

1) загальнонаукові, до яких віднесено теоретичний аналіз наукових і літературних джерел з досліджуваної проблематики, методи синтезу, порівняння та узагальнення;

2) емпіричні, що включають анкетування, опитування, а також кількісне й якісне опрацювання результатів.

Згідно з метою дослідження було визначено завдання щодо з'ясування рівнів сформованості чинників готовності до шлюбу в дошлюбний період. Відповідно до наших досліджень, де головними чинниками виступають: емоційна зрілість, відповідальність, усвідомлений вибір партнера, вміння вести побут, позитивна мотивація до шлюбу, зріле ставлення до сексуальності, матеріально фінансові здібності та стійка система сімейних цінностей, здатність знаходити компроміс, емпатія до іншої людини. Для аналізу цих чинників з методики «Діагностика шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності з партнером» Є. Потапчука (Додаток А) використовувалися такі шкали [34]:

- фізична привабливість – зовнішні форми, пропорції, запах тіла людини тощо;
- інтелектуально-світоглядна привабливість – вияви інтелектуальних здібностей, життєвих позицій та прагнень особистості тощо;
- морально-психологічна привабливість – вияви морально-психологічних рис, ознак особистості тощо;
- інтимно-сексуальна привабливість – вияви інтимно-сексуального потенціалу особистості тощо;
- матеріально-фінансова та господарська привабливість – вияви господарсько побутових та матеріально-фінансових здібностей особистості.

Нами було проведено письмове опитування, спрямоване на дослідження особливостей готовності молоді до шлюбу та труднощів, які виникають в дошлюбний період. За допомогою опитування (Додаток Б) ми визначили відношення студентів до укладання шлюбу у студентські роки, чи мають партнера і чи обговорювали вони питання шлюбу, що передусім означає шлюб, відношення до вибору шлюбного партнера, хто має бути головним у парі, ставлення до дошлюбних статевих стосунків, очікування, прагнення, наявність базових знань та досвіду шлюбно-сімейних відносин, бажану модель сімейних відносин, ставлення до народження дітей, а також уявлення про саме родинне життя, ролі та обов'язки, труднощі, які виникають у дошлюбний період.

Для визначення мотивів створення сім'ї використовувалася анкета «Мотиви створення шлюбу» А. Чхаїдзе (Додаток В). Структура анкети: закриті прямі запитання з повним переліком варіантів відповідей. В дослідженні використовувалися запитання, які мали шкалу виміру. Відповіді на запитання пропонувалося оцінювати за п'ятибальною шкалою: 5 балів – дуже сильний вплив мотиву на рішення створити сім'ю, 4 бали – сильний вплив, 3 бали – середня сила впливу, 2 бали – слабка сила впливу, 1 бал – це дуже слабка сила впливу мотиву на рішення про створення сім'ї [42].

2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.

Дослідження проводилось на базі Київського столичного університету ім. Бориса Грінченка, віком від 18 до 25 років (20 дівчат і 20 хлопців). Деякі студенти перебували у зареєстрованому шлюбі, більшість була у стосунках. Дослідження проводилося онлайн, за допомогою Гугл-форми, анонімно.

Першочергово, нами було проведено письмове опитування спрямоване на дослідження особливостей готовності молоді до шлюбу та труднощів, які виникають в дошлюбний період.

Проведене опитування серед студентської молоді дозволило виявити ключові тенденції, бар'єри та потреби, які формують профіль готовності до шлюбу. Загалом, результати вказують на високий рівень загального інтересу до шлюбно-сімейної тематики, але водночас фіксують помітні труднощі, насамперед у комунікативній, емоційній та фінансово-побутовій сферах.

1. Стан романтичних стосунків і шлюбні очікування.

Понад половина опитаних (60%) перебувають у сталих романтичних стосунках, ще 25% не мають партнера, а 15% не змогли чітко відповісти. Водночас лише 30% мали докладну розмову з партнером про шлюб, тоді як 45% обговорювали це лише поверхнево, а 25% – взагалі ні. Це свідчить про нестачу відкритості та проактивності у плануванні спільного майбутнього, що є маркером низької комунікативної готовності.

2. Ставлення до шлюбу у студентському віці.

Більшість респондентів не підтримують ідею створення сім'ї під час навчання (35% – «повністю не підтримую», 25% – «скоріше не підтримую»), тоді як лише 20% повністю та ще 20% частково підтримують таку перспективу. Це співвідноситься з побоюваннями щодо фінансової стабільності, відсутності життєвого досвіду та недостатньої особистісної зрілості.

3. Мотивація до вступу в шлюб.

Найпоширенішими мотивами є кохання (35%) та спільні цінності/партнерство (30%). Традиційні чинники – як народження дітей чи соціальний статус – мають нижчу частоту вибору (по 15%). Найменш поширеним мотивом є економічна стабільність (5%). Це свідчить про переорієнтацію молоді на емоційно-психологічний вимір стосунків.

4. Установки на рольові моделі та лідерство в парі.

70% вважають оптимальною модель партнерського лідерства, однак 25% схиляються до ситуаційного лідерства, що відображає адаптивність та гнучкість. 5% респондентів виступили за лідерство або партнера, або самого себе. Така ж тенденція простежується щодо моделі заробітку: 60% виступають за рівноцінний внесок, 25% – за варіант «немає значення», 15% – за варіант, що гроші має заробляти або партнер, або респондент особисто.

5. Погляди на інтимність і співжиття до шлюбу.

45% вважають прийнятним статеве життя лише в межах стабільних стосунків, 25% – тільки після шлюбу, 20% допускають його за взаємною згодою, а 10% вважають таке неприйнятним. Співжиття до шлюбу підтримують 40%, 35% – в залежності від обставин та ще 25% не підтримують. Це засвідчує зниження впливу традиційних норм і поступову нормалізацію альтернативних моделей взаємин.

6. Запит на підготовку до шлюбу.

Потребу в спеціальній підготовці до шлюбу підтримали 85%. Найбільш затребуваними форматами є університетські курси та консультації психолога (55 %), а також онлайн-курси (40%), інші запити щодо спеціальної підготовки (5%). Це підтверджує актуальність формалізованих освітніх підходів до дошлюбної просвіти.

7. Труднощі у підготовці до шлюбу.

Найчастіше учасники вказували на проблеми комунікації (45%), фінансову нестабільність (30%) і побутові розбіжності (20%). 5% зазначили відсутність спільного бачення майбутнього. Це все свідчить про дефіцит навичок планування і узгодження цілей.

8. Комунікативна компетентність і конфліктність.

За окремими питаннями письмового опитування із загальної кількості респондентів 75% визнали, що під час конфліктів іноді починають із

узагальнень («ти завжди...»), ще 25% – часто. Також 68% визнають, що накопичують образи, а 78% схильні до оборонних реакцій. В той же час 59% демонструють покарання мовчанням та 77% – емоційно «вибухають» під час конфліктів. На рис. 2.1. візуально продемонстровані результати, які свідчать про наявність потреби в розвитку навичок комунікації в парі.

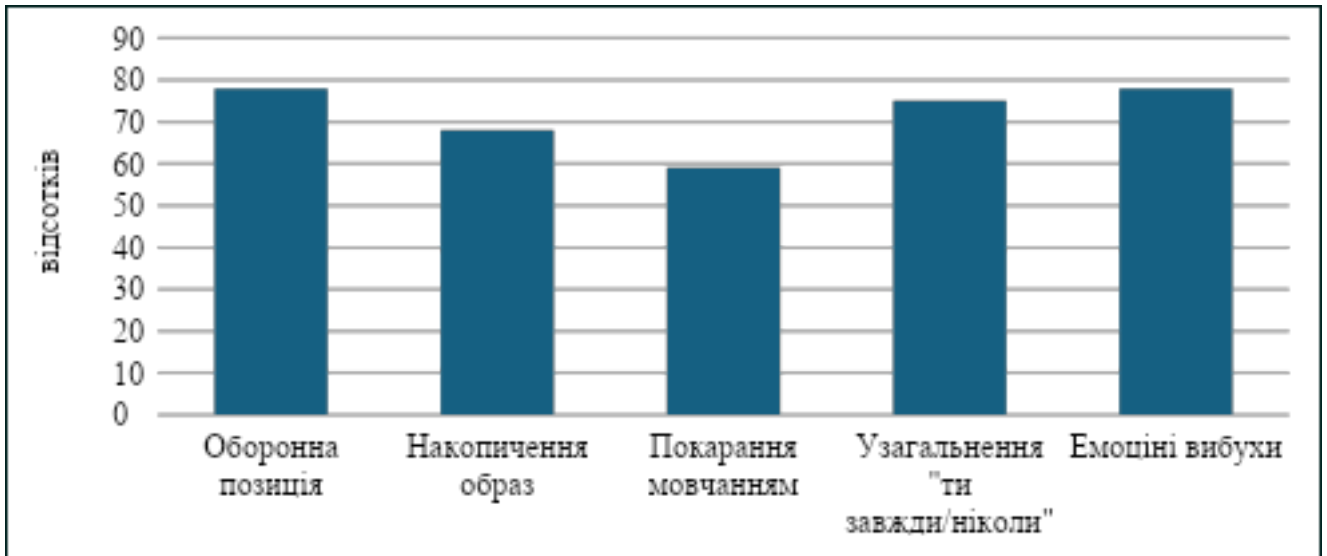

Рис. 2.1. Труднощі спілкування партнерів в дошлюбний період

9. Самооцінка готовності до шлюбу.

Тільки 15% оцінили свою готовність до шлюбу на максимум (5 балів), тоді як більшість (60%) поставили собі 3 або 4 бали, а 25% – лише 1–2 бали. Це підтверджує об'єктивну потребу у формуванні особистісної, емоційної та практичної готовності до шлюбного життя.

Аналіз отриманих результатів показав, що більшість студентів продемонстрували позитивне ставлення до інституту шлюбу, визнаючи важливість взаємної любові, довіри, спільних цінностей і відповідальності як провідних детермінант майбутнього подружнього щастя. Виявлені у студентів шлюбно-сімейні уявлення загалом відзначаються орієнтацією на партнерський

характер взаємин, що засвідчує прагнення молоді до взаємоповаги та підтримки у подружньому житті.

Водночас деякі результати опитування демонструють певні прогалини у знаннях щодо функціонування сімейної системи, особливостей взаємодії та розподілу побутових і рольових обов'язків між партнерами, що свідчить про потребу у формуванні більш сучасного, гнучкого бачення сімейних ролей і розширенні уявлень про різноманітні моделі подружньої взаємодії.

Чинник мотивації вступу у шлюб відіграє центральну роль у готовності до подружнього життя. Тому за допомогою авторської методики А. Чхаїдзе «Мотиви створення шлюбу» ми визначали, які мотиви превалюють у дівчат і хлопців [42].

У студентської молоді рішення про шлюб має виразний ціннісно-емоційний профіль: найвищою є вага любові, взаємоповаги, підтримки, моральної/сміслової сумісності. Прагматичні (економічні) міркування посідають периферійну позицію. Тобто результати збігаються з отриманим під час проходження письмового опитування.

Досліджуючи мотиви вступу у шлюб у молоді, було отримано такі результати: духовні – 80.5%, біологічні – 63.0%, соціокультурні – 52.5%, економічні – 45.5%. На діаграмі (рис. 2.2) зображено у відсотках вираженість мотивів у хлопців і дівчат.

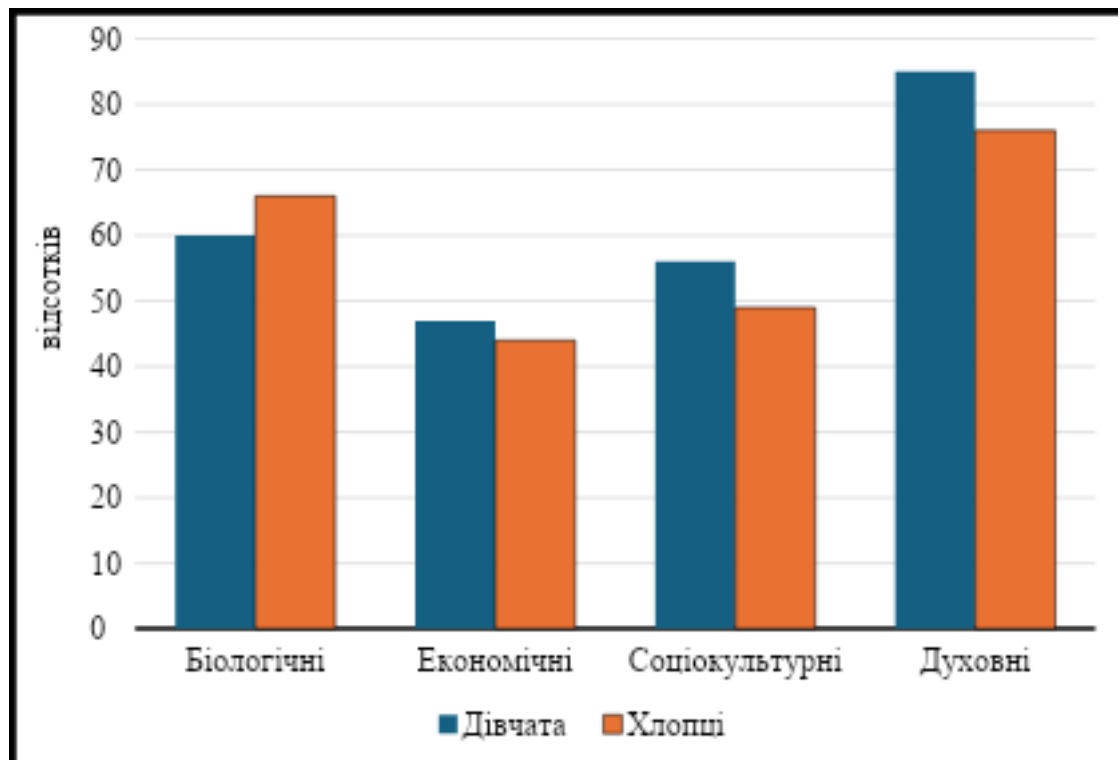

Рис. 2.2. Мотиви вступу у шлюб у хлопців і дівчат.

Обрахунки по духовним мотивам становлять 85% у дівчат та 76% у хлопців, що свідчить про те, що для обох статей шлюб передусім є значущим як ціннісно-емоційний союз (любов, взаємоповага, підтримка), однак дівчата частіше підкреслюють саме прагнення проявити свою турботу у стосунках. Ці данні дають нам змогу орієнтуватися у подальшому складанні програми на розвиток емоційної компетентності (емпатія, комунікація, регуляція конфліктів), що відповідає провідному мотиву в обох групах.

Біологічні мотиви – 66% у хлопців та 60% у дівчат. Отже, хлопці частіше надають високого значення сексуальній сумісності та фізичній привабливості партнерки.

Соціокультурні мотиви – 56% у дівчат і 49% у хлопців. Це може відображати вищу чутливість жінок до соціальних норм/очікувань (родинних, культурних), хоча загалом соціокультурний компонент у вибірці помірний і не є домінуючим.

Економічні мотиви 47% у дівчат і 44% у хлопців. Економічний мотив залишається найслабшим в обох групах. Доречно інтегрувати у програму модулі фінансово-побутового планування, адже низька «видима» цінність економічних аспектів у настановах може зумовити непідготовленість до побутових викликів.

Наприкінці ми провели методику Є. Потапчука «Психологічна діагностика шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності з партнером», діагностику проводили за такими шкалами: фізична привабливість, інтелектуально-світоглядна привабливість, морально-психологічна; інтимно-сексуальна привабливість; матеріально-фінансова та господарська привабливість. За допомогою цих шкал можна відслідкувати вираженість готовності до шлюбу в контексті психологічних чинників. Діаграма з результатами за всіма шкалами зображена на рис. 2.3 [34].

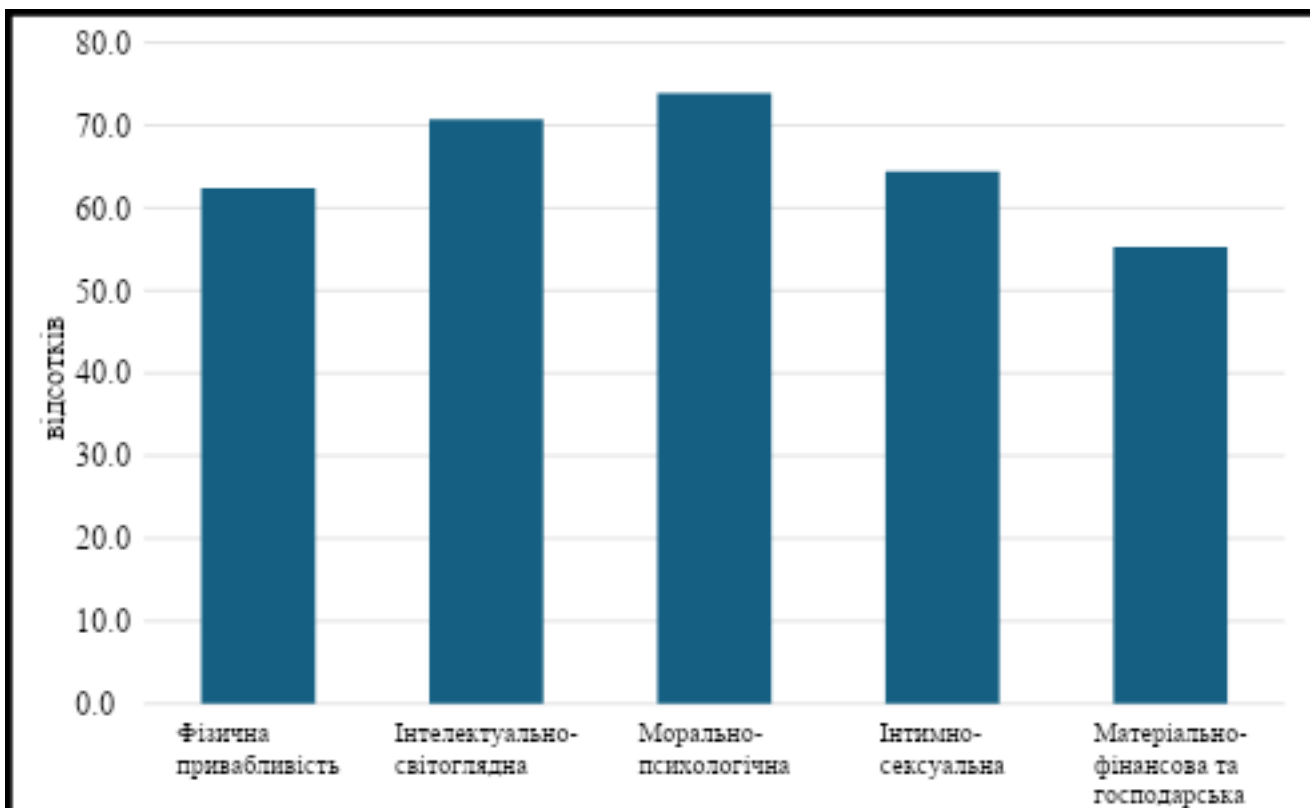

Рис. 2.3. Рівні розвитку показників шлюбного потенціалу молоді

За методикою Є. Потапчука проаналізовано п'ять шкал – фізична привабливість, інтелектуально-світоглядна, морально-психологічна, інтимно-сексуальна та матеріально-фінансово-господарська [34].

Жіноча підвибірка продемонструвала такі середні показники:

- 62,4% за шкалою фізична привабливість, де 80,0% учасниць належать до середнього рівня та 20,0% – до високого;
- 71,3% за шкалою інтелектуально-світоглядна привабливість, причому 90,0% мають високий рівень і лише 10,0% – середній;
- 73,1% за шкалою морально-психологічна, де 90,0% належить до високого рівня і 5,0% – до середнього;
- 64,7% за інтимно-сексуальна привабливість із переважанням середнього рівня (85,0%) та меншою часткою високого (15,0%);
- 54,6% матеріально-фінансова та господарська привабливість, де зафіксовано 70,0% середніх і 30,0% низьких значень.

У дівчат високо сформовані цінності та вміння керувати емоціями й домовлятися. Фізична привабливість і інтимна сфера на середньому рівні. Водночас практична сторона спільного життя – фінанси й побут потребує більше доопрацювання, чітких правил і навичок, необхідні вміння домовлятися про бюджет, розподіл.

Чоловіча підвибірка характеризується такими результатами:

- 62,4% за шкалою фізична привабливість;
- 70,0% за шкалою інтелектуально-світоглядна привабливість, де 75,0% мають високі значення і 25,0% – середні;
- 74,6% за шкалою морально-психологічна, що супроводжується 85,0% високих, 10,0% середніх і 5,0% дуже високих показників;
- 64,0% за шкалою інтимно-сексуальна привабливість із переважанням середнього рівня (90,0%) та (10,0%) високих;

- 56,0% за шкалою матеріально фінансова та господарська із 80,0% середніх і 20,0% низьких значень. Таким чином, у чоловічої статі також виразніше проявляється морально-психологічна складова з наявністю дуже високих показників, тоді як матеріально-побутова складова загалом краще, ніж у жіночої статі, за рахунок меншої частки низьких оцінок.

Середні значення у дівчат і хлопців за шкалою фізична привабливість ідентичні (62,4%). Однак, структура рівнів різниться – у дівчат частіше трапляються високі результати, тоді як у хлопців абсолютна більшість належить до середнього діапазону. Інтелектуально-світоглядна шкала у дівчат статистично виразніша за рахунок більшої концентрації високих балів (90,0% проти 75,0%), що демонструє чіткішу ціннісну структурованість і схильність до спільного планування. Морально-психологічний компонент дещо вищий у хлопців за середнім значенням (74,6% проти 73,0%). Інтимно-сексуальна сфера є помірно інтегрованою для обох статей, із невеликою перевагою дівчат за середнім відсотком (64,7% проти 64,0%) і часткою високих показників (15,0% проти 10,0%). Матеріально-фінансово-господарська компетентність у середньому дещо краща у хлопців (56,0% проти 54,6%), що супроводжується меншою часткою низьких значень (20,0% проти 30,0% у дівчат).

Отримані результати свідчать, що готовність до шлюбу у студентської молоді ґрунтується ближче до високих і помірних показників інтелектуально-світоглядної узгодженості та морально-психологічної зрілості. Фізична та інтимно-сексуальна виконують підтримувальну роль, залишаючись у межах середнього діапазону. Матеріально-фінансово та господарська загалом на середньому рівні. Однак більша частка низьких балів у дівчат вказує на потребу у цільовому підсиленні практики прозорого розподілу побутових обов'язків та регулярної ревізії домовленостей. У практичному вимірі це означає, що за наявності міцного ціннісно-регуляційного компонента ключовими точками прикладання зусиль для підвищення функціональної стійкості партнерства на

старті подружнього життя є комунікація та побутово-фінансова координація, реалізовані через навчання домовлятися, планувати бюджет й процедури періодичного перегляду сімейних рішень.

2.3. Програма формування психологічної готовності молоді до шлюбу в дошлюбний період та її ефективність.

Створення нашої програми зумовлене наявністю прогалин у структурі готовності до шлюбу в дошлюбний період у молоді. На цьому етапі можуть накопичуватися невисловлені очікування, нечіткі правила спільного побуту і нерівномірний розподіл відповідальності. Усе це провокує приховану напругу, емоційне виснаження, уникання розмов про складні теми, а подекуди – і до ескалації конфліктів. Програма розроблена для того, щоб перехопити ці ризики завчасно і перетворити їх на точки зростання в парі. Для вирішення цих завдань була розроблена програма формування психологічної готовності молоді до шлюбу в дошлюбний період (див. Додаток Г).

Головна ціль – комплексне формування психологічної готовності молоді до шлюбу: узгодження цінностей, розвиток комунікативних здібностей, організація правил спільного життя, формування навичок вести бюджет і відкрито говорити про близькість. Ми спираємося на результати діагностики, які показують потребу в опануванні знань про функціонування шлюбу і готовності до нього, узгодження поглядів на подальше подружнє життя та нехватку комунікативних навичок.

Змістовно програма поєднує лекції, тренінгові заняття, відпрацювання технік, дискусійні обговорення та індивідуалізовані завдання для пари (щоб перенести нові знання у повсякденне життя). Такий підхід знижує рівень напруження у стосунках, підсилює самоконтроль, зміцнює довіру, а головне – створює передумови для сталих змін у стосунках.

Спрямованість програми – превентивна і водночас розвивальна: робота не лише з актуальними труднощами, а й із чинниками, що забезпечують довготривалу стійкість союзу. В результаті пари виходять із розумінням механізму функціонування сім'ї, реалістичними очікуваннями, з розумінням ролей та засвоєнням знань з психології інтимних стосунків – тобто з тими навичками, які підтримують гармонію на початку подружнього життя.

Програма ставить перед собою такі ключові завдання:

- Ознайомити з базовими поняттями: ознайомлення з поняттями «шлюб» та «сім'я», основними функціями сім'ї.
- Проаналізувати готовність до шлюбу: ознайомлення з поняттям «шлюбний потенціал», основними компонентами, критеріями та ознаками готовності до шлюбу.
- Усвідомити мотиви та очікування вступу у шлюб, визначення реалістичних та хибних очікувань від партнера та сімейного життя, а також формування навичок їх узгодження.
- Сформулювати основні причини виникнення конфліктів, проаналізувати чинники, які впливають на ескалацію, розвинути навички вербалізації потреб без звинувачень та сформувати правила взаємодії у суперечках.
- Ознайомити з принципами розподілу домашніх обов'язків та моделями сімейного бюджету.
- Розкрити поняття інтимні стосунки, статева зрілість, ознайомити з видами «сексуальної конституції» та її роллю, надати рекомендації для розвитку гармонійних сексуальних стосунків.

Спираючись на емпіричні результати та визначені психологічні чинники готовності до шлюбу, у програмі виокремлено кілька блоків.

Фундаментальним елементом є інформаційний блок, який забезпечує детальне висвітлення сучасного розуміння сім'ї як взаємодіючої системи. Цей

блок інтегрує теоретичні дані про функції сім'ї, динаміку подружніх ролей, а також сутність і зміст шлюбу, надаючи учасникам необхідну когнітивну базу.

Наступним, критично важливим є психологічний блок, спрямований на розвиток ключових навичок партнерської взаємодії. Основний фокус зосереджено на засвоєнні прийомів конструктивної комунікації, включаючи формулювання «Я-повідомлення», активне слухання, а також механізми деескалації конфліктів, ведення переговорів та спільного прийняття рішень. Крім того, блок передбачає тренування навичок саморегуляції та стресостійкості.

Особистісний блок відіграє роль у підтримці становлення соціально зрілої особистості. У його межах відбувається рефлексія мотивації вступу до шлюбу, розвиток відповідальності, довіри, доброчесності. Ключовими завданнями є формування власної системи сімейних цінностей та ставлення до ролей і меж. Акцент робиться на досягненні автономії при збереженні близькості, здатності домовлятися та нести зобов'язання.

Окремий тематичний напрямок програми присвячений психології інтимних стосунків і сексуальної конституції, і його головною метою є надання комплексного розуміння природи інтимної сфери у подружжі. Змістове наповнення цього блоку охоплює розкриття базових понять інтимних стосунків та статевої зрілості. Центральною темою є ознайомлення з концепцією сексуальної конституції, деталізація її видів та аналіз ролі й впливу цього чинника на інтимне життя партнерів. Акцент робиться на висвітленні значення відкритої комунікації як ключового інструменту для ефективного вирішення сексуальних конфліктів та консолідації довіри у стосунках. У підсумку, блок формулює конкретні рекомендації, необхідні для розвитку гармонійних сексуальних взаємин у парі.

Практичний блок забезпечує відпрацювання широкого спектру прикладних компетенцій, здатність до глибокої рефлексії власного шлюбного

потенціалу та мотивів вступу у шлюб, що дозволяє усвідомити та узгодити реалістичні очікування від партнера і сімейного життя, а також сформувати власну систему сімейних цінностей. Розвиток конструктивної комунікації, зокрема, опанування техніки «Я-повідомлення», навичок деескалації конфліктів та вироблення чітких правил взаємодії під час суперечок. Відпрацювання координації спільного життя, які включають спільне планування та розподіл побутових обов'язків моделювання та ведення сімейного бюджету, а також формування фінансової прозорості. В аспекті інтимних стосунків розвивається навичка відкритої комунікації щодо сексуальних потреб. У сукупності, ці компетенції спрямовані на перетворення індивідуальних установок у спільні, функціональні правила, необхідні для побудови стійкого партнерства.

Реалізація програми здійснюється у груповій формі 10–12 осіб, 7 занять по 4 години, спрямованих на забезпечення інтенсивної інтерактивної взаємодії та глибокого опрацювання матеріалу. Методологічна база інтегрує елементи психоедукації (міні-лекції, доповнені прикладами з життя пар) із широким спектром активних методів навчання, що охоплюють рольові ігри, аналіз кейсів, дискусії та спеціалізовані комунікативні вправи. Ефективність та безпека процесу гарантуються дотриманням принципів добровільності участі та конфіденційності обговорюваних питань.

Таблиця 2.1

ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО ШЛЮБУ

Етап	Мета	Дії	Методи та інструменти	Тривалість
Вступ та аналіз шлюбного потенціалу	Ознайомити з основними завданнями; розбір	Розбір понять, основних функцій сім'ї та міфів; вивчення	Лекції, практичні вправи, аналіз кейсів.	2 сесії

Етап	Мета	Дії	Методи та інструменти	Тривалість
	ключових понять з теми	компонентів, готовності до шлюбу.		
Узгодження мотивів вступу у шлюб	Усвідомлення мотивів	Визначення та класифікація мотивів вступу у шлюб; розвіювання власних ілюзорних очікувань.	Лекції, дискусії, творче завдання.	1 сесія
Комунікація в парі	Покращення комунікації та взаєморозуміння	Вербалізація потреб, формування правил взаємодії.	Лекції, практичні вправи, дискусії, аналіз кейсів.	1 сесія
Спільне бачення побутової і фінансової складової в стосунках	Сформувати спільне бачення щодо ведення побуту, розподілу обов'язків та фінансового розподілу	Розподіл обов'язків, аналіз моделей сімейного бюджету.	Лекції, практичні вправи, творчі завдання, дискусії, рольові ігри.	1 сесія
Психологія інтимних стосунків	Розкрити поняття «сексуальної конституції» та відкритої комунікації в інтимній сфері	Вивчення поняття інтимних стосунків, статевої зрілості та ролі сексуальної конституції; відкрита розмова про частоту близькості; фінальна бесіда-рефлексія.	Лекції, практичні вправи, творчі завдання, дискусії, рольові ігри.	1 сесія
Підсумки	Закріпити здобуті знання за темами модулів	Фінальна бесіда-рефлексія.	Аналіз кейсів і рефлексія стосовно занять.	1 сесія

Емпіричну базу апробації становили молоді люди віком 18–25 років, 12 респондентів, що перебувають у стосунках і які пройшли програму. Для

оцінки ефективності програми використовувалися методики: «Діагностика шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності з партнером» (Є. Потапчук); анкета «Мотиви створення шлюбу» (А. Чхаїдзе) [34; 42].

За результатами анкети А. Чхаїдзе (табл. 2.2) , після проходження програми зросли всі чотири домени. Найбільший приріст спостерігався у духовних мотивах (з 80,5% до 97,7%), що відображає більш виразну ціннісно-емоційну орієнтацію на любов, взаємну повагу та підтримку. Біологічні мотиви підвищилися з 63,0% до 78,7%, що свідчить про зростання уваги до тілесно-сексуального компонента та фізичної привабливості партнера. Соціокультурні мотиви зросли з 52,5% до 67,9%, тобто підсилюється чутливість до сімейних і культурних норм при збереженні автономності рішень. Економічні мотиви піднялися з 45,5% до 62,4%; попри позитивну динаміку ця сфера потребує подальшого розвитку навичок планування фінансових витрат, побутових узгоджень.

Таблиця 2.2

Результати діагностики мотивів створення шлюбу за перший та другий етапи дослідження

Мотиви	Перший етап (%)	Другий етап (%)	Зміни (%)
Духовні мотиви	80,5	97,7	+17,2
Біологічні мотиви	63,0	78,7	+15,7
Соціокультурні мотиви	52,5	67,9	+15,4
Економічні мотиви	45,5	62,4	+16,9

За методикою Є. Потапчука (табл 2.3) також зафіксовано узгоджене підвищення за всіма п'ятьма показниками. Фізична привабливість зросла з 62,4% до 79,3%. Інтелектуально-світоглядна складова піднялася з 70,7% до 85,8%, а морально-психологічна – з 73,9% до 91,7%, що відбиває покращення

самоусвідомлення, емоційної регуляції, уміння висловлювати потреби та домовлятися про правила взаємодії. Інтимно-сексуальна складова зросла з 64,4% до 83,6%, що свідчить про формування культури згоди та вміння говорити про межі й бажання. Матеріально-фінансова та господарська складова підвищилася з 55,3% до 73,8%; саме вона була стартово найнижчою і залишає простір для подальшого посилення практичного блоку.

Таблиця 2.3

**Результати діагностики складових шлюбного потенціалу
за перший і другий етап дослідження**

Складові шлюбного потенціалу (шкали)	Перший етап (%)	Другий етап (%)	Зміни (%)
Фізична привабливість	62,4	79,3	+16,9
Інтелектуально-світоглядна	70,7	85,8	+15,1
Морально-психологічна	73,9	91,7	+17,8
Інтимно-сексуальна	64,4	83,6	+19,2
Матеріально-фінансова та господарська	55,3	73,8	+18,5

Отже, розроблена нами програма має на меті формування у молоді цілісної системи знань, умінь та особистісних якостей, необхідних для гармонійного функціонування в майбутній сім'ї. Її реалізація базується на принципах, системності, комплексності, що забезпечує поєднання теоретичної підготовки з практичними формами роботи.

Одним із ключових напрямів програми є сімейне просвітництво, яке реалізується через психоедукацію та практично орієнтовані заняття. Студенти навчалися раціонально організовувати спільне життя, планувати сімейний бюджет, розподіляти обов'язки та відповідальність у подружжі. Значну увагу приділено також формуванню навичок ефективної комунікації, розвитку

емоційної компетентності, що є важливою умовою налагодження гармонійних відносин у майбутній сім'ї.

Таким чином, програма підготовки молоді до шлюбу, має комплексний, характер і спрямована на всебічний розвиток особистості майбутнього сім'янина. Її впровадження сприяє підвищенню рівня обізнаності студентів з основ сімейного життя, формуванню навичок ефективної комунікації та конструктивного вирішення проблем, а також розвитку здатності до створення стабільних і щасливих шлюбних стосунків.

Висновки до другого розділу

Мета емпіричного дослідження полягала в дослідженні особливості психологічної готовності молоді до шлюбу в до шлюбний період та чинників, що її зумовлюють. Характеристика дослідницької вибірки становила 40 студентів з Київського столичного університету ім. Бориса Грінченка, віком від 18 до 25 років (20 дівчат і 20 хлопців). Дослідження дозволило описати вихідний профіль психологічної готовності до шлюбу та оцінити динаміку після впровадження програми формування психологічної готовності до шлюбу. Структура і логіка емпіричної частини відповідали заявленому плану розділу, що забезпечило цілісність процедури вимірювання та інтерпретації результатів.

Методичний інструментарій було сформовано відповідно до мети та завдань дослідження і включав:

- 1) анкету «Мотиви створення шлюбу» А. Чхаїдзе для діагностики домінуючих мотивів [42];
- 2) методику Є. Потапчука «Діагностика шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності з партнером» для оцінювання п'яти складових шлюбного потенціалу [34].

Дослідження реалізовано поетапно – від підготовки інструментів до збору даних і змістовного аналізу з представленням результатів у таблично-графічному форматі.

До початку програми інтегральна картина за методикою Є. Потапчука характеризувалася домінуванням ціннісно-регуляційного ядра: морально-психологічний компонент та інтелектуально-світоглядна узгодженість перебували у зоні вище середньої ($\approx 73,9\%$ та $\approx 70,7\%$ відповідно), що свідчить про сформовані механізми рефлексії у парі. Інтимно-сексуальна ($\approx 64,4\%$) і фізична привабливість ($\approx 62,4\%$) відповідали стабільному середньому рівню, виконуючи підтримувальну роль у структурі стосунків. Найвразливішою залишалася матеріально-фінансова та господарська компетентність ($\approx 55,3\%$), що відображає обмежений практичний досвід спільного ведення бюджету й організації побуту у студентської молоді.

Після реалізації програми зафіксовано узгоджене підвищення всіх мотивів: духовного, біологічного, соціокультурного та економічного. Найвиразніше зросли духовні підстави вибору (з акцентом на любов, взаємоповагу, підтримку), що свідчить про посилення ціннісно-емоційної рамки майбутнього партнерства; помітні зрушення в біологічному та соціокультурному вимірах вказують на більш реалістичне осмислення тілесно-сексуального компонента і соціальних очікувань щодо шлюбу; економічний мотив підвищився, але все одно є потреба в подальшому доопрацюванні фінансової складової.

В динаміці складових шлюбного потенціалу за всіма п'ятьма шкалами спостерігаються позитивні зміни: зростання фізичної привабливості, інтимно-сексуальної інтегрованості, а також інтелектуально-світоглядної й морально-психологічної складових. Останні дві демонструють приріст, що свідчить про зміцнення здатності домовлятися, узгоджувати очікування та застосовувати конструктивні стратегії у вирішенні конфліктів.

Матеріально-фінансово-господарська компетентність істотно покращилась, але все одно залишається зоною розвитку – результат, який вказує на важливість продовження тренування процедур спільного бюджетування, розподілу ролей і регулярної ревізії домовленостей у парі.

Нами підтверджено доцільність впровадження програми з поєднанням лекцій, практичних вправ і дискусій. Мотиваційна структура після програми свідчить про зростання усвідомленості шлюбного вибору – це аргумент на користь раннього впровадження подібних програм у студентському середовищі. У світлі зростаючого рівня матеріально-фінансової та господарської компетентності, саме у цей блок доцільно впровадити додаткові заняття для підвищення обізнаності серед молоді для підготовки до шлюбу.

Дослідження забезпечено чітким описом вибірки, етапністю організації, логікою зв'язку мети, завдань і засобів вимірювання; застосовано комбінований набір методів (анкетування, тестування, кількісно-якісний аналіз), що підвищує валідність інтерпретацій та дозволяє поєднати висновки із практичною програмою формування готовності до шлюбу.

До обмежень належить відсутність довготривалого вимірювання для оцінки стабільності ефекту. Надалі доцільно було б розширити вибірку за рахунок інших освітніх закладів та регіонів; доповнити опитувальники поведінковими індикаторами і зовнішніми оцінками; перевірити збереження зрушень через 3–6 місяців.

Результати дослідження демонструють, що цілеспрямована психопросвітня робота в дошлюбний період забезпечує комплексне підвищення психологічної готовності до шлюбу: зростають як мотиваційні підстави (насамперед духовні), так і ключові психологічні ресурси пари (інтелектуально-світоглядне узгодження та морально-психологічна зрілість) за одночасного зміцнення інтимно-сексуального та фізичного компонентів. Матеріально-фінансово-господарський вимір, попри позитивну динаміку,

залишається пріоритетною зоною подальшого розвитку. Верифікована на студентській вибірці процедура показала практичну корисність і може бути рекомендована до масштабування у форматі програми підготовки молоді до шлюбу.

У підсумку, емпіричний блок дослідження досяг заявленої мети: діагностовано психологічні чинники готовності до шлюбу, окреслено їх вихідну ієрархію та доведено ефективність втручання, що зміцнює психологічні та практичні ресурси пари на порозі подружнього життя. Отримані висновки слугують підґрунтям для прикладних рекомендацій і подальшої адаптації програми до різних категорій молоді.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати дослідження, слід відзначити, що актуальність дослідження психологічних чинників готовності до шлюбу в дошлюбний період зумовлено трансформаціями соціально-економічних умов, зміною шлюбно-сімейних уявлень у молоді, зростанням кількості розлучень та поширеністю інфантильних уявлень про подружнє життя. Проведене дослідження підтверджує актуальність потреби в комплексному аналізі внутрішніх і зовнішніх детермінант шлюбної готовності, як важливої умови стабільності подружніх стосунків і якості функціонування майбутньої сім'ї.

Теоретичний аналіз дозволив конкретизувати поняття психологічної готовності до шлюбу як інтегрального утворення, що поєднує мотиваційну, когнітивну, емоційно-вольову, ціннісну, комунікативну, відповідальну, сексуально-культурну та господарсько-економічну складові. Готовність до шлюбу розглянуто як систему сформованих особистісних якостей і компетентностей, які забезпечують здатність будувати рівноправні партнерські

стосунки, усвідомлювати наслідки шлюбного вибору та підтримувати емоційну і поведінкову стабільність у подружжі.

Дошлюбний період охарактеризовано, як сенситивний етап формування шлюбного потенціалу, у межах якого відбувається актуалізація уявлень про подружні ролі, перевірка сумісності партнерів, становлення відповідальності за рішення щодо шлюбу та окреслення моделей майбутньої сімейної взаємодії. На основі систематизації теоретичних підходів виокремлено внутрішні психологічні чинники (емоційна зрілість, адекватна самооцінка, відповідальність, здатність до емпатії та співпраці, реалістичні уявлення про шлюб, сформована система сімейних цінностей, ставлення до сексуальності) і зовнішні чинники (вікові особливості, умови соціалізації, вплив батьківської сім'ї, матеріально-побутовий статус, освітнє середовище, культурні норми), що в сукупності детермінують рівень психологічної готовності до шлюбу в юнацькому віці.

Емпіричне дослідження, здійснене на вибірці молоді юнацького віку, дало змогу виявити специфіку мотиваційної сфери і структурних компонентів шлюбного потенціалу. Отримані результати засвідчили, що найвищою цінністю є любов і взаємоповага. Прагматичні (економічні) міркування посідають периферійну позицію. Тобто було отримано такі результати у відсотках по домінуванню мотивів у молоді: духовні – 80.5%, біологічні – 63.0%, соціокультурні – 52.5%, економічні – 45.5%.

Така структура мотивації інтерпретується як переорієнтація на духовно, а не традиційну основу шлюбного вибору. Більшість респондентів характеризуються позитивним ставленням до партнерської моделі взаємодії: 70% підтримують партнерське лідерство в сім'ї, 60% – ідею рівного фінансового внеску, що свідчить про сформований запит на рівноправність, взаємну відповідальність та спільну участь у вирішенні сімейних завдань. У сфері інтимних взаємин виявлено переважання установок на сексуальність як елемент

відповідальних стосунків: 45% визнають допустимість статевого життя лише в межах стабільних взаємин, 25% – тільки після шлюбу; водночас частина респондентів демонструє більш ліберальні підходи, що відображає напруження між традиційними та модернізованими моделями сексуальної поведінки.

Аналіз показників шлюбного потенціалу засвідчив переважно середній і достатній рівень розвитку ключових його сфер за умов одночасної наявності проблемних зон. У жіночій підвибірці вираженими є морально-психологічна та ціннісна складові, розвинені навички емоційної регуляції та здатність до компромісу, тоді як матеріально-фінансова та господарсько-побутова компоненти сформовані недостатньо, що може ускладнювати практичну організацію спільного життя. У чоловічій підвибірці простежується високий рівень морально-психологічної та інтелектуально-світоглядної привабливості; відносно кращі, ніж у жінок, показники матеріально-фінансової і побутово-господарської складових, при збереженні середніх значень інтимно-сексуальної сфери. Сукупність даних свідчить про те, що молодь загалом володіє потенціалом до гармонійної подружньої взаємодії, однак потребує цілеспрямованого розвитку відповідальності, компетентності у питаннях фінансового планування, розподілу побутових обов'язків та конструктивного узгодження очікувань.

Розроблена та апробована програма формування психологічної готовності до шлюбу в дошлюбний період показала свою ефективність. Участь молоді у заняттях, спрямованих на осмислення шлюбних цінностей, розвиток навичок комунікації, планування спільного життя, супроводжувалася позитивною динамікою мотиваційних показників. Після проходження програми в експериментальній групі зафіксовано зростання духовних мотивів із 80,5% до 97,7%, біологічних – із 63,0% до 78,7%, соціокультурних – із 52,5% до 67,9%, економічних – із 45,5% до 62,4%. Така динаміка інтерпретується як посилення усвідомленості шлюбного вибору, інтеграція духовних, тілесних, соціальних та

матеріальних аспектів подружнього життя, а також як підтвердження важливості цілеспрямованого розвитку психологічної готовності до шлюбу за допомогою спеціально розроблених занять. Отримані кількісні показники демонструють внутрішню узгодженість даних і свідчать про достовірність висновків щодо позитивного впливу програми на структуру психологічної готовності молоді до шлюбу в дошлюбний період.

Практична цінність проведеної роботи полягає у можливості використання розробленої програми в діяльності психологів, закладів вищої освіти, сімейних консультантів і центрів підтримки молоді. Запропонований підхід дозволяє виявляти рівень та структурні особливості готовності до шлюбу, окреслювати індивідуальні зони ризику, здійснювати превентивну психологічну роботу з молоддю щодо реалістичного уявлення про подружні ролі, відповідальність, фінансово-побутову складову, інтимні стосунки, комунікацію в парі. Результати дослідження можуть бути впроваджені в освітні програми, курси підготовки до шлюбу, а також слугувати основою для удосконалення системи психологічного супроводу студентської молоді.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розширенням вибірки та поглибленням аналізу вікових і культурних відмінностей у структурі психологічної готовності до шлюбу; вивченням довготривалого ефекту програми формування готовності до шлюбу на стабільність і якість подружніх стосунків; досвіду дошлюбних стосунків, медіа впливу і воєнних викликів у трансформації шлюбних орієнтацій молоді. Доцільним є також подальший розвиток інструментарію діагностики готовності до шлюбу з урахуванням сучасних соціальних реалій та інтеграція результатів у систему комплексної психологічної підтримки молоді в дошлюбний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байлюк К. С., Булгак Е. Д. Психологічна готовність к шлюбу. Секція «Факультету психології та соціальної роботи». Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2023. С. 9.
2. Бацилєва О. В., Астахов В. М., Пузь І. В. Дослідження психологічних аспектів готовності до шлюбу у сучасної молоді. Дослідження психологічних аспектів готовності до шлюбу сучасної молоді. 2019. Т. 5 : PSYCHOLOGICAL JOURNAL. С. 20. Lysaya, E. V. (2015). Psychological readiness for marriage as personal formation. ResearchGate.
3. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. - К.: МАУП, 2001.-96 с.
4. Буленко Т. В. Особливості формування психологічної готовності до сімейного життя у студентської молоді : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Ін-т психології АПН України, 1995. – 25 с.

5. Вайнола Р. Х. Показники готовності молоді до створення сім'ї. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. - 2016. - Вип. 48. - С. 64-70.
6. Вовк А. Дослідження психологічних умов та чинників, що здійснюють вплив на рівень готовності особистості до шлюбу. Хмельницький національний університет. 2024. Т. 3 : Psychology Travelogs. С. 132–149.
7. Гончарук К., Джура М. Дослідження готовності молоді до шлюбу.. Інклюзивна освіта: досвід і перспективи: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. 2016. Вінницький інститут Університету «Україна». С. 69–72.
8. Гончарук М. С. Психологічні особливості готовності молоді до подружніх стосунків.. Вінницький національний технічний університет. 2019. С.4-5
9. Горецька О. В., Сердюк Н. І. Психологія сім'ї : навчальний посібник для студентів спеціальності «Практична психологія», «Початкова освіта». Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2015. 216 с.
- 10.Гуркова Т. Дефініція поняття «готовність» у психолого-педагогічній літературі. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал. СумДПУ ім. А. С. Макаренка. 2020. вип. 103 : 9. С. 317–329.
- 11.Денисенко А. О. Психологічна готовність старших підлітків та юнацтва до подружніх взаємовідносин / А. О. Денисенко - : Автореф. дис. канд. психол. наук. – О., 2003. – 18с.
- 12.Дубравська Н. М., Мачушник О. Л. Система мотивації вступу до шлюбу сучасної молоді. Вісник Київського інституту бізнесу та технологій.. 2020. вип. 3. С. 36–40.
- 13.Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

- 14.Дьоміна Г. А. Психологічні особливості готовності до шлюбу сучасної молоді. Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2019. № 1. С. 95–105.
- 15.Захарченко В. Г. Соціально-психологічні особливості готовності молоді до подружнього життя. Український соціум. – 2004. – № 1 (3). – С. 14–23.
- 16.Ільчишин Н. О. Психологічні особливості готовності до подружнього життя у пар з різним періодом нареченства. Актуальні проблеми психології. 2015. Т. 12, вип. 16 : Психологія творчості. С. 7.
- 17.Карпова Д. Є. Дошлюбний етап як важливий період формування майбутнього сім'янина: Габітус: науковий журнал з соціології та психології. Одеса, 2022. Вип. №41. С. 233-238.
- 18.Кляпець Я. О., Ларіна Т. О. Підготовка молоді до подружнього життя: Методичні рекомендації – Київ : Міленіум, 2009. 104 с.
- 19.Кобзей О. Розвиток психологічної готовності до створення сім'ї у студентів Магістерський науковий вісник. Випуск № 29. — 2018. 125-126 с.
- 20.Комар Т. Емоційний інтелект як фактор особистісної готовності до подружнього життя.. Scientific Journal «Psychology Travelogs». 2024. С. 9.
- 21.Коренева, Ю. П., Мухіна Л. М., Маркіна М. С. Особливості психологічної готовності молодої особи вступати у шлюб. Габітус. 2024. Т. 59 : Психологія особистості. С. 151–155.
- 22.Кравець В. П. Підготовка учнівської молоді до сімейного життя в Україні ХХІ століття: стан, тенденції, шляхи вдосконалення : монографія. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. 584 с.
- 23.Крайлюк А. І. Вплив батьківських настанов на вибір шлюбного партнера : дис. канд. Київ, 2017. 239 с.
- 24.Кулик І. В. Формування готовності вихованців інтернатних закладів до сімейного життя. вісник Прикарпатського університету. 2011. С. 10.

- 25.Левицька Т. Л. Фактори, що впливають на розвиток психологічної готовності студентів до створення сім'ї . Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. - 2009. - Вип. 1.
- 26.Магдисюк Л. І., Цесля Т. І. Фактори, що обумовлюють психологічну готовність молоді до шлюбно-сімейних відносин.. Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka,. 2020. Т. 52. С. 67–70.
- 27.Мельник О. В., Кравченко Т. В. , Канішевська Л. В., Білоцерківець І. П.. Сімейні цінності: практико-орієнтований посібник до навчальної програми “Сімейні цінності”. Івано-Франківськ : НАІР. 136 с.
- 28.Мінаєва П. Розвиток рефлексії в юнацькому віці. Актуальні проблеми психології в закладах освіти, 2021. Вип. 11. С. 70-76.
- 29.Мушкевич М. І., Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І., Дучимінська Т. І. Психологія молодої сім'ї [Текст]: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 235 с.
- 30.Нінгрум, Д. Н., Латіфах, М., та Кріснатуті, Д. (2021). Готовність до шлюбу: виявлення ключових чинників серед студентів університетів. Humanitas Indonesian Psychological Journal, 18(1), с. 65–74.
- 31.Новик Л. М. Психологія сімейних відносин. Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи для студентів спеціальності 231 «Соціальна робота» усіх форм навчання. Чернігів : ЧНТУ, 2019. 37 с.
- 32.Поліщук В. М. Психологія сім'ї. Суми : Університетська книга. 248 с.
- 33.Помиткіна Л. В., Злагодох В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. – 270 с.
- 34.Потапчук Є. М. Психологічна діагностика шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності з партнером: довідник сімейного психолога. Хмельницький: Видавництво «PolyLux design & print», 2020. 36 с.

- 35.Резничук Г. О. Підготовка сучасної молоді до сімейного життя. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. - 2015. - Вип. 37. - С. 150-152.
- 36.Сисенко В. А Розлучення: динаміка, мотиви, наслідки //Соціологічні дослідження.– 1982.– № 2.– С. 32–40
- 37.Сіданіч І. Л., Белодєд Я. П. Чинники, що обумовлюють готовність студентської молоді до сімейного життя.. Науковий вісник. 2019. Т. 4 : Серія: Педагогіка. С. 8–10.
- 38.Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї. Кременчук : ПП Щербатих, 2015. 136 с.
- 39.Ушакова І. М. Психологія сім'ї. Конспект лекцій.. Харків : НУЦЗУ, 2019. 90 с.
- 40.Федоренко Р. П. Психологія сім'ї. Луцьк : Вежа-друк, 2015. 364 с.
- 41.Цільмак О. М. Психологія сім'ї та шлюбу: таблиці, схеми, коментарі: навчально-наочний підручник. Київ : Ліра-К, 2020. 267 с.
- 42.Чхаїдзе А. О. Авторська анкета "мотиви створення шлюбу" для діагностики мотивації створення шлюбу. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. 2015. вип. 128 : Серія : Психологічні науки. С. 274–278.
- 43.Шиделко А. В. Етика і психологія сімейного життя: навчально-методичний посібник (для ПТНЗ). – Львів, 2009. – 132 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Діагностика шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності з партнером (Є. Потапчук)

Діагностика ознак фізичної привабливості людини (зовнішні форми, пропорції, запах тіла):

1. Привабливість ваги (нормальна, надмірна)
2. Привабливість запаху (приємний, неприємний)
3. Привабливість зросту (високий, середній низький)
4. Привабливість постави (нормальна, сколіоз, сутулість)
5. Привабливість форми голови (мала, нормальна, велика)
6. Привабливість волосся (зачіски)
7. Привабливість вух (великі, середні, малі, відстовбурчені)

8. Привабливість очей (форма, колір, виразність)
9. Привабливість погляду (добрий, твердий, чаруючий, косоокість)
10. Привабливість носа (малий середній, великий, довгий, короткий)
11. Привабливість губ (тонкі, повні, пухлі, маленькі, нерівні)
12. Привабливість зубів (криві, рівні, гарні, запущені)
13. Привабливість мовлення (грамотність, відсутність дефектів, міміка)
14. Привабливість тембру голосу (приємний, неприємний)
15. Привабливість підборіддя (широке, середнє, вузьке)
16. Привабливість шиї (тонка, товста, коротка, довга)
17. Привабливість плечей (вузькі, широкі)
18. Привабливість грудей (впалі, випуклі, маленькі, великі)
19. Привабливість живота (нормальний, великий)
20. Привабливість рук (короткі, довгі)
21. Привабливість ніг (довжина, кривизна)
22. Привабливість шкіри (нормальна, проблемна)
23. Привабливість фігури
24. Стан фізичного здоров'я (відсутність хронічних захворювань)
25. Стильність (уміння правильно підбирати одяг)

Підрахунок результатів за ознаками фізичної привабливості проводиться за п'ятибальною шкалою, де: 125-105 – дуже високий рівень; 104-85 – високий рівень; 84-65 – середній рівень; 64-45 – низький рівень; 44-25 – дуже низький рівень.

Діагностика ознак інтелектуально-світоглядної привабливості (вияви інтелектуальних здібностей, життєвих позицій та прагнень):

1. Здатність бути гарним вихователем дітей
2. Здатність бути джерелом раціональних ідей
3. Здатність бути цікавим співрозмовником

4. Здатність делікатно критикувати думки чи поведінку партнера
5. Здатність до активної професійної реалізації
6. Здатність до інтелектуального самовдосконалення
7. Здатність займатись корисним хобі на дозвіллі
8. Здатність мудро вирішувати проблемні життєві ситуації
9. Здатність надихати, бути мотиватором сімейних досягнень
10. Здатність надавати мудрі поради
11. Здатність передбачати та прогнозувати
12. Здатність підтримувати гарні взаємини з батьками (зі своїми, партнера)
13. Здатність підтримувати гарні взаємини з друзями
14. Здатність планувати цікавий та корисний сімейний відпочинок
15. Здатність правильно розуміти свою поведінку і поведінку інших людей
16. Здатність приваблювати до себе, викликати бажання бути разом
17. Здатність приваблювати своїми інтелектуальними здібностями
18. Здатність раціонально планувати та втілювати плани
19. Здатність розуміти важливість сімейних прогулянок
20. Здатність розуміти думки та бажання партнера
21. Здатність розуміти свої обов'язки в сім'ї
22. Здатність толерантно висловлювати думку з питань політики
23. Здатність толерантно висловлювати думку з питань релігії
24. Здатність узгоджувати плани
25. Здатність швидко приймати нестандартні рішення

Підрахунок результатів за ознаками інтелектуально-світоглядної привабливості проводиться за п'ятибальною шкалою, де: 125-105 – дуже високий рівень; 104-85 – високий рівень; 84-65 – середній рівень; 64-45 – низький рівень; 44-25 – дуже низький рівень

Діагностика ознак морально-психологічної привабливості (вияви морально-психологічних властивостей):

1. Авторитетність (здатність бути моральним авторитетом)
2. Адекватність (відповідність поведінкових реакцій очікуванням)
3. Активність (здатність бути енергійним, діяльним)
4. Альтруїзм (відсутність егоїзму, здатність жертвувати своїми інтересами)
5. Відповідальність (здатність відповідати за вчинки, роботу, слова)
6. Доброзичливість (добре ставлення, прихильність)
7. Довірливість (здатність довіряти, не виявляти хворобливі ревнощі)
8. Дотепність (здатність виявляти гумор)
9. Емпатійність (здатність до співпереживання)
10. Комунікативність (здатність говорити і слухати)
11. Моральність (здатність дотримуватись встановлених правил поведінки)
12. Надійність (завжди можна покластися)
13. Ніжність (здатність виявляти ласку та ніжні почуття)
14. Оптимізм (здатність дарувати позитивні емоції)
15. Поступливість (здатність йти на компроміс, не бути впертим)
16. Романтичність (здатність створювати романтичну атмосферу)
17. Самостійність (незалежність від думки родичів, колег чи друзів)
18. Старанність (здатність дбайливо та ретельно виконувати роботу)
19. Стриманість (урівноваженість, здатність не ображати і не ображатися)
20. Терплячість (здатність виявляти терпіння до слабостей чи недоліків)
21. Турботливість (здатність виявляти турботу, дбайливість)
22. Чесність (правдивість, щирість)
23. Чуйність (здатність втішати та розраджувати)
24. Цілеспрямованість (здатність досягати мети)
25. Щедрість (здатність охоче ділитися власними коштами, майном)

Діагностика ознак інтимно-сексуальної привабливості (вияви інтимно-сексуального потенціалу):

1. Відсутність сексуальної байдужості
2. Володіння мистецтвом сексу (прийомами, позами)
3. Володіння прийомами інтимного спілкування (вияви захоплення, компліменти, флірт), пестливо-ласкаві, романтичні звернення
4. Здатність задовольнити сексуальні потреби партнера
5. Здатність отримувати оргазм
6. Здатність реалізовувати сексуальну прелюдію
7. Знання ерогенних зон
8. Знання особливостей стимуляції ерогенних зон
9. Знання ролей партнерів в інтимно-сексуальному спілкуванні
10. Креативність в інтимно-сексуальному спілкуванні
11. Репродуктивне здоров'я (здатність зачати і народити дитину)
12. Сексуальна активність (енергійність чи пасивність під час сексу)
13. Сексуальна делікатність (вияви уважності та тактовності)
14. Сексуальна ідентичність (самовідчуття сексуальної орієнтації)
15. Сексуальні мрії та еротичні фантазії
16. Сексуальна потенція (здатність розпочати і закінчити статевий акт)
17. Сексуальний потяг (вияви сексуальних бажань та прагнень)
18. Сексуальна привабливість (здатність викликати збудження)
19. Сексуальна пристрасть (сильні, бурхливі, нестримні сексуальні реакції)
20. Сексуальна чистоплотність (прагнення дотримуватися чистоти)
21. Статева конституція (здатність до певної кількості завершених статевих актів за певний проміжок часу: сильна, середня, слабка)
22. Стійкість до підвищеної втоми під час сексу
23. Стійкість до підвищеної сором'язливості

24. Стійкість до садомазохізму (прагнення статевого задоволення за допомогою душевного або фізичного страждання: садизм – мазохізм)
25. Стійкість до сексуальних відхилень щодо сексуальних об'єктів

Діагностика ознак матеріально-фінансової та господарської привабливості (вияви господарсько-побутових та матеріально-фінансових здібностей):

1. Здатність вести облік доходів і витрат
2. Здатність готувати смачні страви
3. Здатність доглядати за дітьми
4. Здатність до підприємницької діяльності
5. Здатність забезпечити сім'ю житлом
6. Здатність забезпечувати сім'ю необхідним майном
7. Здатність забезпечувати сім'ю якісними харчовими продуктами
8. Здатність здійснювати раціональні покупки
9. Здатність жити без кредитів та фінансових боргів
10. Здатність жити без матеріальної допомоги родичів, колег чи друзів
11. Здатність контролювати запаси продуктів, миючих засобів
12. Здатність наповнювати сімейний бюджет
13. Здатність організовувати сімейний побут (повсякденне життя)
14. Здатність організовувати та забезпечити сімейні прогулянки
15. Здатність організовувати та забезпечити сімейні свята
16. Здатність підтримувати у справному стані домашнє господарство (сантехніку, електрику та ін.)
17. Здатність підтримувати чистоту та порядок
18. Здатність піклуватися про стан здоров'я членів сім'ї (медична діагностика, професійна гігієна зубів, масаж)
19. Здатність планувати щоденні господарсько-побутові справи
20. Здатність правильно розподіляти сімейні обов'язки

21. Здатність раціонально вести домашнє господарство
22. Здатність раціонально планувати (економити) сімейний бюджет
23. Здатність створювати домашній затишок
24. Здатність утримувати сім'ю, бути джерелом засобів до існування
25. Здатність фінансово забезпечити відпочинок сім'ї

Додаток Б

Письмове опитування спрямоване на дослідження особливостей готовності молоді до шлюбу та труднощів, які виникають в дошлюбний період.

1. Чи маєте зараз кохану людину (сталі романтичні стосунки)?

А) Так

Б) Ні

В) Важко сказати

2. Чи обговорювалося питання шлюбу з партнером/партнеркою?

А) Так, докладно

Б) Поверхнево

В) Ні

3. Ставлення до створення сім'ї у студентські роки:

А) Повністю підтримую

Б) Скоріше підтримую

В) Нейтрально

Г) Скоріше не підтримую

Д) Повністю не підтримую

4. Що передусім означає для вас шлюб? (оберіть одну відповідь)

А) Кохання/близькість

Б) Спільні цінності/партнерство

В) Народження/виховання дітей

Г) Соціальний статус/традиція

Д) Економічна стабільність

5. Оптимальний вік для укладання шлюбу (для себе):

А) До 20

Б) 20–22

В) 23–25

Г) 26–28

Д) 29+

6. Хто має бути «головою» в сім'ї?

А) Рівноправність/спільне лідерство

Б) Переважно я

В) Переважно партнер/ка

Г) Ситуаційно

7. Хто переважно має заробляти гроші?

- А) Обоє порівну
- Б) Переважно я
- В) Переважно партнер/ка
- Г) Немає значення

8. Ставлення до дошлюбних статевих стосунків:

- А) Прийнятно лише після шлюбу
- Б) Прийнятно у стабільних стосунках
- В) Прийнятно за взаємної згоди без зобов'язань
- Г) Неприйнятно

9. Чи підтримуєте співжиття до шлюбу?

- А) Так
- Б) Залежить від обставин
- В) Ні

10. Чи потрібна спеціальна підготовка до шлюбу?

- А) Так
- Б) Скоріше так
- В) Скоріше ні
- Г) Ні
- Д) Важко сказати

11. Де, на вашу думку, доцільно проводити підготовку? (можна кілька відповідей)

- А) Університетські курси/тренінги
- Б) Консультації сімейного психолога
- В) Релігійні/громадські спільноти
- Г) Онлайн-курси

Д) Сімейні клуби/центри підтримки

12. Основний мотив вступу до шлюбу (оберіть одне):

А) Кохання

Б) Спільні цінності/погляди

В) Народження/виховання дітей

Г) Економічна стабільність Д) Соціальний статус/традиція

13. Бажана модель сімейних відносин:

А) Партнерська (рівноправна)

Б) Традиційна (чіткий розподіл ролей)

В) Змішана/гнучка

Г) Важко сказати

14. Розподіл домашніх обов'язків має відбуватися:

А) Порівну

Б) Хто має більше часу

В) Традиційний

Г) За попередніми домовленостями

15. Погляд на сімейний бюджет:

А) Повністю спільний

Б) Спільний із особистими «кишеннями»

В) Переважно окремі бюджети

Г) Залежить від доходів/життєвих етапів

16. Ставлення до народження дитини у студентські роки:

А) Підтримую

Б) Скоріше підтримую

В) Нейтрально

Г) Скоріше не підтримую

Д) Не підтримую

17. Бажаний інтервал від шлюбу до народження першої дитини:

А) Менше року

Б) 1–2 роки

В) 3–5 років

Г) Понад 5 років

Д) Не планую/важко сказати

18. Типова стратегія поведінки у конфліктах:

А) Обговорити одразу

Б) Зробити паузу й повернутися до розмови

В) Уникати конфліктів

Г) Звернутися до фахівця/медіатора

19. Готовність до компромісів у парі:

А) Дуже висока

Б) Висока

В) Помірна

Г) Низька

Д) Дуже низька.

20. Які труднощі виникають у ваших стосунках на етапі підготовки до шлюбу? *(оберіть до 3 варіантів)*

А) Відсутність спільного бачення майбутнього

Б) Проблеми в комунікації

В) Втручання родичів

Г) Фінансова нестабільність

Д) Побутові розбіжності

Е) Різні цінності або релігійні переконання

21. Чи виникають у вас труднощі з обговоренням важливих тем (бюджет, діти, місце проживання)?

А) Обговорюємо вільно й відкрито

Б) Переважно уникаємо таких розмов

В) Виникають конфлікти

Г) Поки що не обговорювали

22. Чи трапляється, що конфлікти з партнером залишаються не вирішеними?

А) Ні, ми завжди домовляємось

Б) Так, але з часом зникають самі

В) Так, вони накопичуються

Г) Не конфліктуємо

23. Чи відчуваєте ви тиск з боку суспільства або близьких щодо створення сім'ї?

А) Відчуваю постійний тиск

Б) Іноді є натяки

В) Ні, моє рішення — особисте

Г) Важко сказати

24. Самооцінка готовності до шлюбу :

А) 1 — зовсім не готовий/готова

Б) 2

В) 3

Г) 4

Д) 5 — повністю готовий/готова

25. Чи трапляється, що в конфліктах ви починаєте фрази з узагальнень на кшталт «ти завжди/ніколи...»?

А) Ніколи

Б) Іноді

В) Часто

26. Чи накопичуються у ваших стосунках дрібні образи, що «вибухають» пізніше?

А) Ніколи

Б) Іноді

В) Часто

27. Чи схильні ви під час суперечки переходити у захист або контратаку?

А) Ніколи

Б) Іноді

В) Часто

28. Чи трапляються у вас періоди мовчазного відсторонення від партнера?

А) Ніколи

Б) Іноді

В) Часто або майже завжди

29. Чи буває у вас таке, що під час конфліктів ви «вибухаєте» ?

А) Ніколи або майже ніколи

Б) Іноді

В) Часто

Додаток В**Анкета «Мотиви створення шлюбу» (А. Чхаїдзе)**

Добрий день! Пропонуємо Вам взяти участь у дослідженні мотивів дорослих людей вступу в шлюб. Отримані дані будуть використовуватися в узагальненому вигляді.

Ваше ім'я _____

Ваш вік _____

Ваша стать (необхідне підкреслити) ч ж

1. У якій мірі перераховані біологічні мотиви вплинули (вплинуть) на Ваше рішення вступити у шлюб? Оцініть кожен мотив за шкалою: дуже сильно – 5; сильно – 4; важко сказати – 3; слабо – 2; дуже слабо – 1.

Мотиви: Прагнення узаконити сексуальні відносини; швидке народження дитини; сексуальна сумісність; зовнішня привабливість партнера.

2. У якій мірі перераховані економічні мотиви вплинули (вплинуть) на Ваше рішення вступити у шлюб? Оцініть кожен мотив за шкалою: дуже сильно – 5; сильно – 4; важко сказати – 3; слабо – 2; дуже слабо – 1.

Мотиви: Матеріальна забезпеченість майбутнього (-ньої) чоловіка (дружини); наявність житлоплощі у майбутнього (- ньої) чоловіка (дружини); наявність особистого авто у майбутнього (-ньої) чоловіка (дружини); перспективна / престижна робота майбутнього (-ньої) чоловіка (дружини); обіцянка матеріальної допомоги з боку рідних; бажання пов'язати свою долю зі знаменитою, відомою у суспільстві людиною; ділові стосунки (загальний бізнес).

3. У якому ступені перераховані соціально-культурні мотиви вплинули (вплинуть) на Ваше рішення вступити у шлюб? Оцініть кожен мотив за шкалою: дуже сильно – 5; сильно – 4; важко сказати – 3; слабо – 2; дуже слабо – 1.

Мотиви: Прагнення підвищити повагу в очах оточуючих; прагнення вирватися з дому, стати незалежним від батьків; прагнення відповісти на очікування родичів; сформована традиція (рано чи пізно всі повинні вступити в шлюб); бажання досягти положення сімейної людини; бажання відчувати упевненість в завтрашньому дні; бажання позбутися самотності; страх залишитися не заміжною (не одруженим); звичка у стосунках; співчуття до партнера; цікавість. 4. Якою мірою перераховані духовні мотиви вплинули (вплинуть) на Ваше рішення вступити в шлюб? Оцініть кожен мотив за шкалою: дуже сильно – 5; сильно – 4; важко сказати – 3; слабо – 2; дуже слабо – 1.

Мотиви: Взаємна любов; потреба у взаєморозумінні, підтримці, захисті; прагнення проявити свою турботу; спільність поглядів та інтересів; дружба; повага; моральні якості партнера; бажання мати дітей.

5. Ваша освіта?

6. На даний момент Ви (необхідну відповідь підкреслити): навчаєтесь; працюєте; навчаєтесь і працюєте; не навчаєтесь і не працюєте. 7. Ваш сімейний стан? Дякуємо за увагу!

Додаток Г

«Програма формування психологічної готовності молоді до шлюбу в дошлюбний період»

№ блоку	Назва заняття	Зміст заняття
1	Вступне заняття: «Уявлення про шлюб та сім'ю»	<i>Мета:</i> ознайомлення з основними завданнями програми, структурою видами роботи; ознайомлення з поняттями «шлюб» та «сім'я»; розгляд основних функцій сім'ї і правил укладання шлюбу. • Лекція «Базові уявлення про шлюб» <i>План:</i>

		1. Прояснення сутності понять «шлюб» та «сім'я». 2. Виділити та розкрити основні функції сім'ї. 3. Розгляд міфів стосовно шлюбного життя. <i>Практичні вправи:</i> формування правил взаємодії під час занять; вправа «Мене звуть», вправа «За і Проти», вправа «Виявлення очікувань і ризиків»; вправа «Міфи про шлюбне життя». Домашнє завдання:
2	«Сутність поняття готовність до шлюбу і його компоненти, аналіз шлюбного потенціалу»	<i>Мета:</i> ознайомити з поняттям «шлюбний потенціал» та основними компонентами, критеріями готовності до шлюбу, налаштувати на подальшу роботу. • Лекція: Шлюб: компоненти та ознаки готовності. <i>План:</i> 1. Компоненти та критерії готовності особистості до подружнього життя. 2. Ознаки готовності особистості до подружнього життя. <i>Практичні вправи:</i> вправа «мій ідеальний партнер і мій потенціал»; аналіз практичного кейсу «Шлюб на замовлення батьків»; аналіз кейсу «Фінансова таємниця». <i>Домашнє завдання:</i> визначення у себе низько розвинених складових шлюбного потенціалу.
3	«Узгодження мотивів вступу у шлюб»	<i>Мета:</i> усвідомити особисті мотиви вступу у шлюб, визначити реалістичні та хибні очікування від партнера та сімейного життя, а також сформувати навички їх узгодження. • Лекція: «Мотиви вступу у шлюб» <i>План:</i> 1. Визначення та класифікація мотивів вступу у шлюб. 2. Виділити основні мотиви вступу у шлюб. розігрів; вправа «шлюбне рівняння»; дискусія «розвіюємо власні ілюзорні очікування»; аналіз кейсу «шлюб із жалю»; творче завдання «візуалізація мого шлюбу»; <i>Домашнє завдання:</i> сформулювати список основних 5-7 цінностей у шлюбі.
4	«Комунікація в парі»	<i>Мета:</i> сформулювати основні причини виникнення конфліктів, проаналізувати чинники, які впливають на ескалацію. Мистецтво спілкування, подружній діалог, спокійна розмова, тривала розмова, результативність діалогу, усунення загроз через

		діалог, невербальне спілкування, подружнє спілкування як модель • Лекція «Як правильно підтримувати контакт в спілкуванні. Введення в подружній діалог» <i>План:</i> 1. Розвинути навички вербалізації потреб без звинувачень. 2. Сформувати правила взаємодії у суперечках. 3. Розвинення навичок подружнього діалогу. <i>Практичні вправи:</i> вправа-розігрів «шикуйся по росту»; дискусія «обговорення асоціацій до складних розмови»; вправа «що руйнує, а що будує стосунки»; вправа «вчимося формулювати я-повідомлення»; вправа «аналіз способів уникнення конфліктних ситуацій» розмістити від найменш ефективного до найбільш ефективного. <i>Дискусія:</i> Як діалог допомагає довідатися про почуття одне одного? Поняття подружнього діалогу і його ціль. Чому спокійний діалог ефективніший? Чому необхідно в парі все обговорювати? Дайте визначення невербальному спілкуванню. <i>Домашнє завдання:</i> Проведіть спостереження за батьківською сім'єю (або друзів, знайомих), зробіть письмовий розбір як відбувається подружній діалог в їх парі. Що впливає на його перебіг, яка атмосфера і кінцевий наслідок.
5	«Спільне бачення побутової і фінансової складової в стосунках»	<i>Мета:</i> • Лекція «Ведення побуту, домашніх обов'язків і фінансовий розподіл» <i>План:</i> 1. Побутова гармонія. 2. Принципи розподілу обов'язків (за часом, за здібностями, за бажанням). 3. Моделі сімейного бюджету <i>Практичні вправи:</i> вправа «карта побутових обов'язків»; рольова гра «прогалини у сімейному бюджеті»; <i>Дискусія:</i> Як ви збираєтеся ділити побутові обов'язки? Які у вас очікування стосовно спільного відпочинку? Як ви вважаєте які справи можна виконувати разом? Що ви б хотіли робити разом, а що окремо? Як ви вважаєте чи має у вас залишатись час на хобі?

		"Гроші в стосунках: табу чи основа довіри?" Чи потрібно знати про доходи партнера, якщо бюджет роздільний? "Чи варто одружуватися, якщо один із партнерів має значні борги?" Обговорення, як це впливає на відповідальність. <i>Питання на рефлексію:</i> Яке відкриття щодо свого ставлення до грошей чи побуту ви зробили. Чи є у вас "грошовий сценарій" з батьківської сім'ї, який може зашкодити шлюбу? Яку одну ілюзію про побутове життя сьогодні ви розвіяли? <i>Домашнє завдання:</i> проаналізувати два кейси «нерівний внесок» і «прихований хаос». Запишіть чи правильним є такий розподіл обов'язків і фінансів, як в цих ситуаціях чітко висловити свої думки.
6	«Психологія інтимних стосунків і сексуальна конституція»	<i>Мета:</i> розкрити поняття інтимні стосунки, статева зрілість, ознайомити з видами «сексуальної конституції», впливом на інтимне життя партнерів, надання рекомендацій для розвитку гармонійних сексуальних стосунків у парі. ● Лекція: Сексуальна конституція та її роль у інтимному житті партнерів. <i>План:</i> 1. Поняття інтимні стосунки і статева зрілість. 2. Поняття сексуальної конституції та її види. 3. Роль сексуальної конституції в інтимному житті партнерів. 4. Значення відкритої комунікації у вирішенні сексуальних конфліктів та побудові довіри у стосунках. <i>Практичні вправи:</i> вправа "мої кола близькості"; вправа «мої так і ні». <i>Дискусія:</i> поміркуйте про свою <i>приблизну</i> сексуальну конституцію на основі власних відчуттів. Проведіть в парі (або підготуйте план розмови) відкриту розмову про: частоту близькості, яка комфортна для кожного? Яким чином можна компенсувати різницю в потребах?
7	«Підсумкове заняття»	<i>Мета:</i> закріплення здобутих знань за темами модулів. Заняття проводиться у формі бесіди та практичного завдання.

		Як на вашу думку, що найбільш впливає на готовність до шлюбу? А на міцність майбутньої сім'ї? Аналіз кейсу «він не може мене вислухати»; вправа «граємо в сім'ю»; Рефлексія: що ви візьмете з цих занять далі у своє життя? Які головні інсайти ви можете виділити? Що для вас було самим цінним? Як в подальшому ви бачите розвиток ваших стосунків? Які зміни ви в собі вже відчули?
--	--	---